

**ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARININ
FİNANSMAN SORUNLARI VE
İSTANBUL BÖLGESİNDE
BİR UYGULAMA**

**Gülçin ÖZÖN
(Yüksek Lisans Tezi)**

Eskişehir, 2001

**ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARININ FİNANSMAN SORUNLARI
VE İSTANBUL BÖLGESİNDE BİR UYGULAMA**

Gülçin ÖZÖN

101509
101509

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Prof.Dr. Nurhan AYDIN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kasım-2001

**TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMENTASYON MERKEZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARININ FİNANSMAN SORUNLARI VE İSTANBUL BÖLGESİNDE BİR UYGULAMA

Gülçin ÖZÖN

İşletme Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Danışman: Prof.Dr. Nurhan AYDIN

Türkiye’de eğitim sektörünün durumu gözönüne alındığında hem sayısal hem de kalite yönünden ihtiyaçları karşılamaktan gitgide uzaklaştığı görülmektedir. Özel sektörün ve özel girişimciliğin eğitime yönelmesi gereği ortadadır. Bu gün özel öğretim kurumlarının kendi çevrelerinde dönen, yeterince genişleyemeyen yapılarından sıyrılıp daha fazla kesime yönelebilmeleri için öncelikle bu işletmelerin en önemli sorunlarının başında gelen finansman sorunlarının ve finansal yapılarının ortaya konması gerekmektedir. Bu kurumlara sağlanacak kapsamlı destekler, yapılacak inceleme ve araştırmaların ışığında oluşturulacak uygulamalar ile politikalar sayesinde gerçekleştirilecektir.

Bu amaç doğrultusunda araştırmanın birinci bölümünde; eğitimin toplum açısından önemini vurgulayarak Türkiye’de eğitim sektörünün durumuna yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise özel öğretim kurumu tanımlanarak, Türkiye’de özel öğretimin gelişimine, özel öğretim kurumu türlerine ve özel öğretim kurumlarının eğitim sistemi içindeki yerine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde; eğitim yatırımlarındaki teşvik uygulamalarına ve gelişmiş ülkelerdeki uygulamalara yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde; özel öğretim kurumlarının finansal yapılarına ve finansal sorunlarına değinilmiştir.

Son bölümde ise İstanbul’da faaliyet gösteren özel okullara yönelik olarak bir anket çalışmasına yer verilerek bu kurumların sorunları test edilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

Education sector in Turkey is increasingly unable to fulfill both qualitative and quantitative needs. Clearly it is high time that private initiatives and enterprises need to take charge. Current private education institutions first ought to dispense with structural and most notably financial problems which, in a vicious cycle, hinder their greater involvement in education. Providing extensive financial support to such institutions can only result from projects and policies based on research.

With this purpose, in the first chapter of this study, the educational status in Turkey is examined emphasizing its important role for the society.

In the second chapter, private education is described including the development of private education, the types of such institutions and their place in the educational system.

Incentive applications of educational investments and examples of developed countries are pointed out in the third chapter.

The fourth chapter contains financial constitution of educational establishments and their finance problems.

The last chapter covers a questionnaire on private schools in Istanbul in order to find out the problems they encounter.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Gülçin ÖZÖN’ün “Özel Öğretim Kurumlarının Finansman Sorunları ve İstanbul Bölgesinde Bir Uygulama” başlıklı tezi 26 Aralık 2001 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İşletme (Finansman) Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Nurhan AYDIN
Üye : Prof.Dr.Güven SEVİL
Üye : Yrd.Doç.Dr.Mehmet BAŞAR

İmza

.....
.....
.....

Prof.Dr.Ömer Fuhitü UĞAN
Akademi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

.....

ÖZGEÇMİŞ

Gülçin ÖZÖN
İşletme Anabilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

Uzmanlık Programı	1993	İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Finansal Yönetim Bölümü
Lisans	1992	Gazi Üniversitesi M.E.F. İş Yönetimi ve Ticaret Eğitimi Öğretmenliği Bölümü
Lise	1988	İzmir Bergama Lisesi

İş

1996	Öğretmen, Eskişehir Tepebaşı İlköğretim Okulu
1994	Memur, OGÜ Tıp Fakültesi
1993	Mağaza Yöneticisi, Paşabahçe Perakende Satışlar Ltd.Şti. İzmir Kordon Satış Mağazası

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Bergama 01.04.1971

Cinsiyet: Kadın

Yabancı.Dil: Almanca, İngilizce.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
TABLolar LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM SEKTÖRÜ

1. EĞİTİMİN EKONOMİK İŞLEVİ	2
2. DEVLETİN EĞİTİME MÜDAHALESİ	5
3. TÜRKİYE'DE EĞİTİM SEKTÖRÜ	6
3.1. Öğrenci Sayısı	6
3.2. Okullaşma Oranları	7
3.3. Eğitim Yatırımları	8
3.4. Eğitime Ayrılan Kaynaklar	10
3.5. Eğitimin Finansmanı	12
3.6. Eğitim Hizmetlerinde Maliyet	13

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI

1. ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARININ TANIMLANMASI	15
---	----

1.1. Özel Öğretim Kurumlarının Gelişimi ve Kalkınma Planlarında Özel Öğretim	16
1.2. Ekonomik Yönden Özel Okullar ve Ülkelerarası Karşılaştırma	18
1.3. Türlerine Göre Özel Öğretim Kurumları	21
1.3.1. Özel Türk Okulları	21
1.3.2. Özel Azınlık Okulları	21
1.3.3. Özel Yabancı Okulları	21
1.3.4. Özel Uluslararası Öğretim Kurumları	21
1.3.5. Özel Dershaneler	22
1.3.6. Özel Kurslar	23
1.3.7. Öğrenci Etüd Eğitim Merkezleri	23
1.3.8. Motorlu Taşıt Sürücü Kursları	23
2. ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARININ EĞİTİM SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ	24
3. TÜRKİYE'DE ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARININ YAPISI	26
3.1. Özel Okullarda Öğrenci Ücretleri	26
3.2. Özel Okullarda Ücretsiz Öğrenci Okutulması	27
3.3. Özel Öğretim Kurumlarındaki Personel Ücretleri	28
3.4. Özel Öğretim Kurumlarında Ödenmiş Sermaye ve Mali Teminat Şartları	28
3.5. Özel Öğretim Kurumlarına Yapılacak Mali Yardım Yönetmeliği	30
3.6. Vakıf Okulları	30
3.6.1. Vakıf Okullarına Sağlanan Devlet Yardımı	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM YATIRIMLARINDA TEŞVİK UYGULAMALARI

1. EĞİTİM YATIRIMLARINDA TEŞVİKLERİN ÖNEMİ	33
2. ÖZEL ÖĞRETİM KURUMU YATIRIMLARINDA TEŞVİKLER	33
3. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE ÖZEL OKULLARI TEŞVİK UYGULAMALARI ...	38
3.1. Paralı Okullara Direkt Yardım ve Vergi İadesi	38
3.2. Ailelere Yapılan Eğitim Yardımı	39
3.3. Sözleşmeli Özelleştirme	39
3.4. Load Shedding (Başka Kurumlara Devretme)	40
3.5. Ev Okulu	40

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDA MALİ YAPI

1. EĞİTİMİN BİR İŞLETME OLARAK DÜŞÜNÜLMESİ	41
2. İŞLETMELERDE SERMAYE YAPISI VE FİNANSMAN SEÇENEKLERİ	41
3. ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDA FİNANSMAN KAYNAKLARI ..	44
3.1. Kısa Vadeli Ticari Banka Kredileri	44
3.1.1. Avans Kredisi	44
3.1.2. Cari Hesap Kredisi	44
3.1.3. İskonto Kredisi	44
3.1.4. Açık Kredi	45
3.1.5. Kefalet Karşılığı Kredi	45
3.2. Ödenecek Tahakkuk Etmiş Masraflar	45
3.3. Factoring	46
3.4. Teşvik Fonlarından İşletme Kredisi Sağlanması	46
3.5. Orta Vadeli Banka Kredileri	46

3.6. Bankalar Dışındaki Finans Kurumlarından İpotek Karşılığı	
Kredi Sağlanması	47
3.7. Alternatif Finansman Kaynakları	47
3.7.1. Leasing (Finansal Kiralama)	47
3.7.2. Franchising (İhale)	47
3.7.3. Risk Sermayesi	48
4. ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDA FİNANSAL SORUNLAR	49

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL BÖLGESİNDE EĞİTİM-ÖĞRETİM HİZMETİ VEREN ÖZEL OKULLARIN FİNANSMAN SORUNLARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

1. ARAŞTIRMANIN AMACI	53
2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI	53
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	54
3.1. Örneklem Seçimi	54
3.2. Verilerin Toplanması	54
3.3. Soruların Niteliği	55
4. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR VE BUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	56
4.1. Ankete Katılan İşletmelerin Hukuki Yapıları	57
4.2. Çalışan Personel Sayılarının Dağılımı	58
4.3. Doluluk Oranlarının Dağılımı	58
4.4. Teşvik ve Desteklerden Yararlanma Dağılımı	58
4.5. İşletmelerin Finansal Planlama Yapma Dağılımı	59
4.6. Finansal Planlama Türü Dağılımı	59
4.7. İşletmelerin Nakit Akış Planlama ve Bütçeleme Dağılımı ...	60
4.8. Kullanılan Finansman Kaynaklarının Dağılımı	60

4.9. İşletmelerin Dışarıdan Destek Alma Dağılımı	60
4.10. İşletmelerde Finansal Analiz Yapma Dağılımı	61
4.11. İşletmelerin Borç Toplamının Toplam Aktiflere Oranı Dağılımı	61
4.12. Banka Kredisi Kullanma Dağılımı	62
4.13. Banka Kredisi Türü Dağılımı	62
4.14. Kullanılan Kredilerin Vade Türü Dağılımı	62
4.15. Banka Kredisi Kullanmama Nedenleri Dağılımı	63
4.16. Krize Karşı Alınan Önlemler Dağılımı	63
4.17. İşletmelerin Finansal Darboğaz Dağılımı	64
4.18. Finansal Darboğaz Nedenleri Dağılımı	64
4.19. Halka Açılma İsteği Dağılımı	65
4.20. Hisse Senedini Satın Alan Veliye Sağlanacak Avantajlar Dağılımı	65
4.21. İşletmelerin Finansman Tekniklerinden Yararlanma Dağılımı	66
4.22. Yararlanılan Finansman Tekniklerinin Dağılımı	66
4.23. Hipotez 1.	67
4.24. Hipotez 2.	68
4.25. Hipotez 3.	69
4.26. Hipotez 4.	70
4.27. Hipotez 5.	71
4.28. Hipotez 6.	72
4.29. Hipotez 7.	73
4.30. Hipotez 8.	74
SONUÇ	75
EKLER	79
KAYNAKÇA	84

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Ülkelerin Kişi Başına Milli Hasıla İle Eğitim Düzeylerinin Karşılaştırılması	4
Tablo 2. Öğrenci Sayısının Nüfusa Oranı	7
Tablo 3. Eğitim Kademelerindeki Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları (1998-1999)	8
Tablo 4. Toplam Sabit Sermaye Yatırımlarında Eğitime Ayrılan Paylar	9
Tablo 5. Eğitim Sektörü Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı	9
Tablo 6. M.E.B. Bütçesinin Brüt Milli Hasılaya ve Konsolide Bütçeye Oranları	11
Tablo 7. Toplam Eğitim Bütçesinin BMH'ya ve Konsolide Bütçeye Oranı	11
Tablo 8. Y.Ö.K.Bütçesinin BMH'ya ve Konsolide Bütçeye Oranı	12
Tablo 9. Bazı Ülkelerde Özel Okulların Toplam Okul Sayısına Oranı (1997)	19
Tablo 10. 2000-2001 Öğretim Yılında Özel Öğretim Okullarının Türlerine Göre Dağılımı	22
Tablo 11. Özel Öğretim Kurumlarının Eğitim Sistemindeki Payları	24
Tablo 12. 2000-2001 Öğretim Yılında Özel Öğretimde Sayısal Durum	25
Tablo 13. İstanbul İli Dahilindeki Özel Okulların Karşılaştırmalı Ücretleri	27
Tablo 14. Yıllar İtibariyle Eğitim Konusunda Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri	34
Tablo 15. Özel Okullarda Karlar	50
Tablo 16. İstihdam Kriterine Göre Ölçek Büyüklükleri (1998)	51
Tablo 17. Ankete Katılan İşletmelerin Hukuki Yapıları	57
Tablo 18. Çalışan Personel Sayılarının Dağılımı	58

Tablo 19. Ankete Katılan İşletmelerin Doluluk Oranları Dağılımı . . .	58
Tablo 20. Teşvik ve Desteklerden Yararlanma Dağılımı	58
Tablo 21. İşletmelerin Finansal Planlama Yapma Dağılımı	59
Tablo 22. Finansal Planlama Türü Dağılımı	59
Tablo 23. Nakit Akış Planlama ve Bütçeleme Dağılımı	60
Tablo 24. Kullanılan Finansman Kaynaklarının Dağılımı	60
Tablo 25. Dışarıdan Destek Alma Dağılımı	60
Tablo 26. İşletmelerde Finansal Analiz Yapma Dağılımı	61
Tablo 27. İşletmelerin BorçToplamı/Toplam Aktifler	
Oranı Dağılımı	61
Tablo 28. Banka Kredisi Kullanma Dağılımı	62
Tablo 29. Banka Kredisi Türü Dağılımı	62
Tablo 30. Kredilerin Vade Türü Dağılımı	62
Tablo 31 Banka Kredisi Kullanmama Nedenleri Dağılımı	63
Tablo 32. Krize Karşı Alınan Önlemler Dağılımı	63
Tablo 33. İşletmelerin Finansal Darboğaz Dağılımı	64
Tablo 34. Finansal Darboğaz Nedenleri Dağılımı	64
Tablo 35. Halka Açılma İsteği Dağılımı	65
Tablo 36. Hisse Senedini Satın Alan Veliye Sağlanacak	
Avantajlar Dağılımı	65
Tablo 37. İşletmelerin Finansman Tekniklerinden Yararlanma	
Dağılımı	66
Tablo 38. Yararlanılan Finansman Tekniklerinin Dağılımı	66
Tablo 39. İşletmelerin Doluluk Oranı İle Finansal Darboğaz	
Sorunu İlişkisi	67
Tablo 40. İşletmelerin Doluluk Oranı İle Finansal Planlama	
Yapma İlişkisi	68
Tablo 41. İşletmelerin Doluluk Oranı İle Krize Karşı Alınan	
Önlemler İlişkisi	69

Tablo 42. İşletmelerin Finansal Kaldıraç Oranı İle Kullanılan	
Finansman Kaynakları İlişkisi	70
Tablo 43. İşletmelerin Krize Karşı Aldıkları Önlemler İle Kullanılan	
Finansman Kaynakları İlişkisi	71
Tablo 44. İşletmelerin Finansal Darboğaz Nedenleri İle Halka Açılma	
İstekleri İlişkisi	72
Tablo 45. İşletmelerin Finansal Analiz Yapmaları İle Finansman	
Tekniklerinden Yararlanmaları Arasındaki İlişki	73
Tablo 46. İşletmelerin Finansman Kararlarında Şirket Dışı Desteğe	
Başvurmaları ile Finansal Analiz Yapmaları	
Arasındaki İlişki.	74

GİRİŞ

Eğitimin amacı, özgür ve bilimsel düşünme yeteneğine sahip, yüksek ahlaki vasıflara sahip, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, kültürlü vatandaşlar yetiştirirken aynı zamanda kişilerin yetenek ve becerilerini geliştirmek ve meslek sahibi olmalarını sağlamaktır. Dolayısıyla eğitim, sadece meslek sahibi olan insanları değil, onun dışında belli vasıflara sahip kişileri de yetiştirmeye dönük amaçları kapsar. Eğitim sadece ilköğretim veya orta öğretim ile sınırlı olmayıp okul öncesi eğitimden yüksek öğretime, meslek edindirme kurslarından, yetenek geliştirmeye veya bilgi düzeyini arttırmaya yönelik çeşitli kurlara kadar çok kapsamlı bir süreçtir.

Eğitim sisteminin bir ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesindeki rolü ve önemi yadsınamayacak kadar büyüktür. Bir ülkede eğitim sistemi ülkedeki ve dünyadaki sosyo-ekonomik değişimlerden etkilenir. Sosyo-ekonomik değişimler toplumda yapısal değişimleri zorunlu kılar. Dolayısıyla eğitim aynı zamanda dinamik bir süreçtir.

Dünya, başta teknolojiye olmak üzere hızlı gelişme ve değişmelere sahne olmaktadır. Rekabet ortamının giderek artması kalite faktörünü ön plana çıkarmaktadır. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesi toplumsal ve bireysel refah düzeylerinin artırılması, doğal ve insan kaynaklarının etkili şekilde geliştirilmesi ve değerlendirilmesi ile olanaklıdır.

Genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahip olan ülkemizde, bir yandan bilgi toplumu çağından geri kalmamak, diğer yandan dışa açık Türk ekonomisi içinde rekabet gücünün artırılması açısından, insan kaynaklarına daha fazla yatırım yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Böylece insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla hızlı ve istikrarlı bir ekonomik büyüme ve sosyal gelişmenin gerçekleşmesi sağlanmış olacaktır. Çünkü iyi eğitilmiş insangücü kalkınmanın itici gücü olmaktadır.

Türkiye'deki eğitim sisteminin bütün vatandaşlarımıza ve çocuklarımıza kaliteli eğitim verebilmesi gerekli finansman kaynaklarının sağlanmasına bağlıdır. Ancak bugün kamu finansman yapısı ve kamu kesiminin içinde bulunduğu büyük finansman açığı milli eğitime tahsis edilecek kamu finansman

kaynaklarını sınırlamaktadır. Türk Milli Eğitiminin ihtiyaçlarıyla karşılaştırıldığında kamunun, Türk Milli Eğitime tahsis ettiği mali kaynaklar yetersiz kalmakta, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çok düşük olduğu görülmektedir. Diğer taraftan kamu kesiminin mali yapısı, gelecek yıllarda da devletin Türk Milli Eğitime gerekli kaynakları aktaramayacağını göstermektedir.

Bugün Türkiye’de, okma-yazma oranı, nüfusun tahsil düzeyi ve okullaşma oranları eğitim sorununun ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye’de Milli Eğitimin özel girişimcilik ve özel finansman kaynaklarından giderek artan biçimde yararlanması gerekmektedir.

Özel okullar, bir başka deyişle özel girişimciler, devletin esasen vermek zorunda olduğu eğitim hizmetini üstlenmiş ve devletin üzerindeki büyük bir yükü paylaşmıştır. Bu ortam içerisinde böyle önemli bir rolü üstlenmiş olan özel okullar ise finansal sorunlar yaşamakta zaman zaman darboğaza girmekte ve ayakta kalma mücadelesi vermektedir. Bu kurumların varlıklarını devam ettirmeleri finansal sorunlarının kesinlikle aşılmasına bağlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM SEKTÖRÜ

1. EĞİTİMİN EKONOMİK İŞLEVİ

Eğitim sözcüğü, arapça 'terbiye' ile eşanlamlıdır. Batı dillerindeki 'education' karşılığı olarak bizde, hem 'eğitim' hem de 'öğretim' ve bazen de ikisi birden kullanılmaktadır.

Eğitimin amacı, topluma uyumlu ve yararlı bireyler yetiştirmek ve ahlaki değerler kazandırmaktır.¹

Ekonomik bir deyişle eğitim; üç temel üretim faktöründen (doğa, sermaye, emek) emeğe nitelik kazandırma sürecidir.

Eğitim ekonomisinin temel kuralı; nüfusun en yüksek düzeyde değerlendirilmesidir. Bir ülkenin kalkınmasında üç temel üretim faktöründen en önemlisi emektir. Yeterli sermaye ve kaynakları olmasına karşın yine de kalkınamamış olan ülkelerin geri kalmışlıklarının asıl nedeni nüfusun eğitim düzeyinin çok düşük olmasıdır. Öyleyse, eğitim ile kalkınma arasında çok sıkı bir ilişki olduğu açıktır.²

Çok uzun bir süre, ekonomik kalkınmanın işçi sayısı ile fiziki sermaye miktarına bağlı olduğu kabul edilmiş, sabit bir teknoloji ile çalışan işgücünün bilgi ve yeteneklerinde, dolayısıyla verimliliğinde meydana gelecek artış ve iyileşmelerin ekonomik kalkınmaya ve ulusal servet artışına katkıda bulunacağı düşünülmemiştir. Fakat özellikle II.Dünya Savaşından sonra, çeşitli unsurların ekonomik kalkınmaya yaptığı katkının ölçülmesi için harcanan çabalar, insan gücü kaynaklarında meydana gelen gelişmenin, bütün diğer unsurlardan daha büyük oranda ekonomik kalkınmaya katkıda bulunduğu ortaya çıkarmıştır.³

¹ Latif Mutlu, *Eğitim Düşünceleri Dünya'da ve Türkiye'de Yüksek Öğretim*, (Ana yayıncılık, 1997), s.13

² Mahmut Adem, *Ulusal Eğitim Politikamız*. DPT, Sosyal Değişim ve Sosyal Gelişme Stratejileri, (3. İzmir İktisat Kongresi Haziran 1992), s.40.

³ Necdet Serin, *Eğitim Ekonomisi*, (Ankara Üniv.Basımevi, 1979, İkinci Baskı), s.75.

Çağdaş ekonomik büyüme teorileri, eğitilmiş insan gücü ile ekonomik büyüme arasında çok önemli ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır.⁴

Toplumların sağlıklı bir şekilde ekonomik kalkınmasını başarabilmesi için, eğitim sisteminin, kalkınmanın gerektirdiği sayı ve nitelikteki insan gücünü yetiştirmesi beklenir. Eğitimin ekonomik işlevi, bir bakıma yaratıcı, hesaplı insanlar yetiştirmektir.

Ekonomik gelişmenin en pratik göstergesi, ülkede, kişi başına düşen gayri safi milli hasıladır (GSMH). Buna göre eğitimin ekonomik gelişmeye etkisi, eğitimin niteliğine bağlı olarak değişmektedir. Okur-yazarlığın eğitime katkısı günümüzde önemini yitirmekle birlikte orta öğretimdeki belirsizlikler devam etmektedir. Fakat yüksek öğretim alanındaki okullaşma oranının yüksekliğinin kişi başına düşen milli geliri artırmakta olduğu kabul edilmektedir.⁵

Tablo 1. Ülkelerin Kişi Başına Milli Hasıla İle Eğitim Düzeylerinin Karşılaştırılması

Ülkeler	Nüfus (Milyon)	Kişi başına GSYİH	Okullaşma Oranları %	
			Orta	Yüksek
Japonya	125	26 920	95	31
Almanya	81	23 560	99	33
A.B.D.	258	23 000	98	74
İngiltere	58	16 550	83	23
Bulgaristan	9	7 540	75	25
Yunanistan	10	6 230	35	15
İran	61	2 500	65	7
Irak	19	2 500	58	14
Cezayir	27	2 100	65	12
Türkiye	60	1 820	66	11
Paraguay	5	1 210	50	9
Pakistan	128	370	19	3
Çin	1 180	373	44	2

Kaynak : OECD Raporları 1994 Verileri

⁴ Eser Karakaş, "Türkiye'de Eğitim Sorunların Çözümü mü?" *Finans Dünyası*, sayı:29 (Eylül 2000), s.34.

⁵ Mutlu, a.g.e., s.20.

2. DEVLETİN EĞİTİME MÜDAHALESİ

Anayasanın çeşitli maddelerindeki hükümlerle ülkemizde, eğitim ve öğretimin sağlanması, gözetimi ve denetimi görevlerini yerine getirmekle devletin sorumlu tutularak, eğitim hizmetlerine müdahalesi kabul edilmektedir. Devletin müdahalesi olmaksızın, eğitim hizmetlerinin piyasa mekanizması yolu ile sağlanması durumunda, bu hizmetlerdeki sosyal yatırımların eksik yapılması sorunu ve ulusal çıkarlara uygun olmayan eğitim riski doğmaktadır.

Bu sakıncaları gidermek amacı ile, eğitim hem gelişmiş hem de az gelişmiş toplumlarda bir devlet hizmeti olarak gelenekselleşmiştir.⁶

Devletin finansmanını üzerine alarak kamu hizmeti şeklinde yürüttüğü pek çok hizmetten biri eğitimidir. Devletin böyle bir hizmetin sağlanmasını üzerine alması için iki önemli şartın gerçekleşmesi gerekir. Bunlardan birincisi, söz konusu hizmetin toplum bakımından önemli olması, ikincisi ise özel çabalarla ve mali imkanlarla hiç veya yeterli nitelikte karşılanamamasıdır.⁷

Devletin kamu hizmetlerini görebilmek için çeşitli mal ve hizmetlere ihtiyacı vardır. Bu mal ve hizmetler para harcayarak sağlanmaktadır. Kamu ekonomisi özel iktisadi faaliyetlerde olduğu gibi kar amacına yönelmiş faaliyetlerden oluşmadığı gibi, arz ve talep ya da piyasa mekanizması yardımı ile düzenlenmemektedir.

İşte bu nitelikteki ortak veya kamusal hizmetlerin karşılanmasını devlet görevleri arasına alınca, finansmanını sağlamak için vergi koyma gücünü kullanır, resim ve harç alır ve gerekirse vatandaşlarından borç alma yoluna gider.⁸

Dünya genelinde eğitime ayrılan paraların milli gelire ve kamu bütçesine oranları arasında büyük farklılıklar yoktur. Oransal olarak ayrılan paralar aynı olmamakla beraber ülkelerin zenginliği, fakirliği ve ayrıca özel sektörün devrede olup olmaması büyük farklılıklar oluşturmaktadır. Türkiye’de ilk ve orta öğretim düzeyinde eğitim veren özel okulların eğitimdeki payı %2’yi aşmamaktadır.

⁶ EnginAtaç, “Türk Eğitim Sisteminin Kamu Harcamaları Açısından Analizi.” (Doktora Tezi Anadolu Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 1979), s.104.

⁷ Serin, a.g.e., s.90.

⁸ Köksal Toptan, “Milli Eğitimde 500 Gün”, (M.E.B. Yayınları, Ankara 1993), s.23.

Devletin büyük fedakarlık yaparak kamu bütçesinden eğitime ayırdığı bütçe, oransal olarak dünya standartlarına yaklaşmakla birlikte, devletin geliri Avrupa ülkelerine oranla az olduğundan, eğitime ayrılan paralar talebi karşılamaya yetmemektedir. Her yıl daha büyük açık veren eğitim bütçesine, öğrenci ve velilerden 'katkı payı' adı altında yardım istenmesi tepkilere yol açmaktadır.⁹

Ekim 1997'de 'Eğitim Giderlerine Katkı Yönergesi' ile başlayan 'Eğitime Katkı Payı' uygulaması kapsamında geçen sürede 791.204 milyar TL. katkı payı, 4.161 milyar TL. bağış ve faiz geliri olmak üzere toplam 796.729 milyarTL. gelir elde edilmiştir.¹⁰

3. TÜRKİYE'DE EĞİTİM SEKTÖRÜ

3.1.Öğrenci Sayısı

Eğitim hedefleri, teknolojik gelişmelere uygun, bireylerin ve sanayi ve hizmet sektörlerinin ihtiyaçlarını hesaba katan Ulusal Kalkınma Planları ve Hükümet Programlarında tayin edilirler. Nüfus sayımlarının sonuçları bu hedefler gelişirken ayrıca göz önünde tutulurlar.

Milli Eğitim Heyetinin tavsiyelerine göre ve VII. Beş Yıllık Kalkınma Planının amaçları doğrultusunda 16.08.1997 ve 4306 sayılı kanun çıkarılmıştır. Kanun temel eğitim olarak düşünülen ilköğretimin kesintisiz sekiz yıl süreceğini ve 6-14 yaş arası tüm çocuklar için zorunlu olacağını ifade etmektedir.¹¹

1998-1999 öğretim yılında başlatılan sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulaması ile ilk yılda bu kademedeki öğrenci sayısı 497.000 kişilik artış göstermiştir. Bu artış 2000-2001 öğretim yılında ilk mezunların verilmesi ile azalmıştır.

Öğrenci sayısının 14.500.000 civarında olması her beş Türk vatandaşından birinin öğrenci olduğu anlamına gelmekle birlikte, bu sayının toplam nüfusa oranı %22,2'dir.¹²

⁹ Mutlu, a.g.e., s.144.

¹⁰ "Eğitime Katkı Payı Sürecek..." Finansal Forum, (4 Eylül 2000).

¹¹ Ministry of National Education General Directorate of Foreign Relations, The Turkish Educational System, (M.Eğt.Basımevi, Ankara 1999), s.3.

¹² "Her Beş Türk'ten Biri Okul Yolunda," Ekonomist, sayı:37, (10 Eylül 2000), s.32.

Tablo 2. Öğrenci Sayısının Nüfusa Oranı

Öğretim Yılı	Öğrenci Sayısı (Bin Kişi)	Nüfus (Bin Kişi)	Öğrenci sayısının nüfusa oranı (%)
1923-24	358	12.584	2,8
1930-31	535	14.440	3,7
1940-41	1.109	17.714	6,3
1950-51	1.785	20.807	8,6
1960-61	3.407	27.506	12,4
1970-71	6.362	35.321	18,0
1980-81	8.135	44.439	18,3
1990-91	11.375	56.098	20,3
2000-01	14.500	65.311	22,2

Kaynak: Ekonomist

3.2.Okullaşma Oranları

1996-97 öğretim yılında okullaşma oranları; okul öncesi eğitimde %8,8, sekiz yıllık ilköğretimde %88,5, genel ve mesleki-teknik liseleri kapsayan orta öğretimde %54,7 ve yüksek öğretimde %14,3 (örgün eğitimde) olmak üzere toplam %23,2 iken¹³ 1998-99 öğretim yılında okullaşma oranları okul öncesi eğitimde %10,2, sekiz yıllık ilköğretimde %92,8, genel ve mesleki-teknik liseleri kapsayan ortaöğretimde %57,7, yüksek öğretimde %16,4 (örgün eğitim) olmak üzere toplam %25,7'ye ulaşmıştır.¹⁴

İlköğretimde öğretmen ihtiyacının karşılanması amacıyla 1998-1999 öğretim yılında 35 967 yeni öğretmen atanmıştır.¹⁵

1990 yılı itibariyle AT üyesi ülkelerde (Portekiz hariç) yüksek öğretimde okullaşma oranı, Türkiye'ninkinin iki katıdır.¹⁶

VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı, okul öncesi için %16, sekiz yıllık ilköğretim için % 100, orta öğretim için %75 ve yüksek öğretim için %31'e varan okullaşma oranlarını¹⁷ amaçlamaktaydı.

¹³ DPT 1998 Yılı Programı, VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) s.23.

¹⁴ DPT 2000 Yılı Programı, VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) s.24.

¹⁵ DPT 2000 Yılı Programı Destek Çalışmaları, VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler, s.204.

¹⁶ Adem, a.g.e., s.44.

¹⁷ Ministry of National Education General Directorate of Foreign Relations, *The Turkish Educational System* (M.Eğt. Basımevi, Ankara, 1999), s.2.

Tablo 3. Eğitim Kademelerindeki Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları (1999-2000)

	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Okullaşma Oranları(%)
Okul Öncesi Eğitim	9 882	15 696	251 596	11,3
Sekiz Yıllık Temel Eğitim	43 324	324 924	10 053 127	94,2
Ortaöğretim	6 168	143 469	2 444 407	57,7
-Genel Lise	2 663	70 249	1 506 379	32,8
-Mesleki ve Teknik Lise	3 505	73 220	938 028	25,1
Yüksek Öğretim	5 178	63 866	1 412 248	25,9
Yaygın Eğitim	65 905	532 595	15 727 929	-

Kaynak :MEB Araştırma Planlama Koor.Kur.Başk, Y.Ö.K.

3.3. Eğitim Yatırımları

1998 yılı sabit sermaye yatırımlarından eğitimde kamu payı 338.631 milyar TL. ve özel sektör payı 81.656 milyar TL. olmuştur. Bu rakamlar 1999 yılında kamu 559.625 milyar TL., özel sektör 206.516 milyar TL. ve 2000 yılında kamu 1.066.161 milyar TL. ve özel sektör 317.534 milyar TL. olarak gerçekleşmiştir.

Yüzdesel olarak, 1998 yılında sabit sermaye yatırımlarından eğitimde kamu payı %10,6, özel sektör payı %0,8 iken 1999 yılında kamu payı %11,7, özel sektör payı %1,5 olmuştur. 2000 yılında kamu payı %12,5'e yükselirken özel sektör payı aynı kalmıştır.¹⁸

VIII.Beş Yıllık Kalkınma Planında sabit sermaye yatırımları içinde eğitim yatırımlarına özel önem verilmiş olup bu plan döneminde %6,8 olarak öngörülen toplam sabit sermaye yatırımları artış hızına karşılık eğitim sektörü yatırımları artış hızı % 16,8 olarak öngörülmüştür. Bu artış hızı özel sektör yatırımlarında % 23,5 olarak planlanmıştır.¹⁹

¹⁸ DPT 2000 Yılı Programı, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1996-2000), s.186.

¹⁹ "Yatırımlarda Artış Hedefi...", Dünya (24 Ağustos Perşembe 2000, Ek: Özel Eğitim Kurumları) s.6.

Özel sektörün eğitim sektörüne yönelik yatırımlarında son yıllarda ciddi artışlar kaydedilmiştir. 2000 yılından itibaren de özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde eğitim sektörüne ayrılan pay % 2'nin üzerine çıkmıştır. Eğitim

Tablo 4. Toplam Sabit Sermaye Yatırımlarında (Yüzde-Cari Fiyatlarla) Eğitime Ayrılan Paylar

Yıllar	Toplam	Kamu	Özel
1995	2,0	8,3	0,7
1996	2,8	9,4	1,1
1997	3,7	12,4	1,1
1998	3,2	10,6	0,8
1999	4,7	11,7	1,5
2000	4,7	12,5	1,5
VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı	3,8	11,4	1,2
VIII.Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000-2005)	6,6	15,-	2,6
Yıllık Ortalama Artış	16,8	14,6	23,5

Kaynak : DPT

Tablo 5. Eğitim Sektörü Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (Cari Fiyatlarla) (%)

Yıllar	Kamu	Özel
1995	72,4	27,6
1996	68,7	31,3
1997	77,7	22,3
1998	80,3	19,7
1999	72,9	27,1
2000	68,0	32,0
2001	69,8	30,2

Kaynak : DPT

sektöründe yapılan sabit sermaye yatırımlarının yaklaşık % 30'u özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanarak hükümetin onayından geçen 2001 yılı programına göre eğitim

sektörüne cari fiyatlarla 1999'da 209 trilyon liralık yatırım yapan özel sektör, 2000 yılında yatırımlarını 458 trilyon lira düzeyine yükseltmiştir. 2001'de ise 576,6 trilyon liralık yatırım öngörülmektedir. Bu gelişmelerle birlikte eğitim sektörü sabit sermaye yatırımları içinde özel sektörün payı da tekrar % 30'un üzerine çıkmaktadır.

Eğitim sektörü sabit sermaye yatırımları içinde özel sektörün payı 1996'da %31,3'e kadar yükselmiş sonraki yıllarda azalarak 1998'de % 19,7 düzeyine kadar gerilemiştir. 1999'dan itibaren özel sektör yatırımlarında meydana gelen artış payın yükselmesini de beraberinde getirmiş, özel sektörün eğitim yatırımları içindeki payı 1999'da %27,1, 2000 yılında ise % 32,0 düzeyine kadar çıkmıştır. 2001 yılı yatırımlarının ise %30,2'sinin özel sektör, % 69,8'inin kamu sektörü tarafından gerçekleştirilmesi beklenmektedir.²⁰

3.4. Eğitime Ayrılan Kaynaklar

Türkiye'de bazı özel ve azınlık okulları hariç tutulursa, eğitim harcamalarının hemen hemen tamamı devlet tarafından finanse edilmektedir.²¹

Eğitime tahsis edilen kaynaklar Genel Bütçenin ve Taşra Bütçesinin dışında eğitim için harcanan fonlardan meydana gelir. İlave olarak özel sektör, okulların destek cemiyetleri ve okul-aile birliği gibi diğer şahıs ve kuruluşlar okul binaları yapmak için bağış yapmaya teşvik edilirler.²²

1990 yılında başlatılan ve Dünya Bankası tarafından finanse edilen Milli Eğitimi Geliştirme Projesi kapsamında Türkiye genelinde 23 ilde 147 ilköğretim ve 61 orta öğretim okulu olmak üzere toplam 208 okulun müfredat laboratuvar okullarına dönüştürülmesi için gerekli standartları ve değerlendirme ölçütlerini kapsayan 'Müfredat Laboratuvar Okulu Modeli' geliştirilmiş ve proje tamamlanmıştır.

²⁰ "Özel Sektörden 576,6 Trilyon Liralık Yatırım Bekleniyor" Dünya Ek: Özel Eğitim Kurumları, (17 Mayıs 2001 Perşembe), s.5.

²¹ Mahmut Adem, *Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası*, (Bilim Matbaası, 1. Baskı, 1977), s.36.

²² The Turkish Educational System, a.g.e., s.27.

Tablo 6. M.E.B. Bütçesinin Brüt Milli Hasılaya ve Konsolide Bütçeye Oranları (Milyon TL.)

Yıl	Brüt Milli Hasıla	Konsolide Bütçe	MEB Bütçesi	Brüt Milli Hasılaya Oranı (%)	Konsolide Bütçeye Oranı (%)
1989	230.369.900	32.933.446	2.967.077	1,29	9,01
1990	397.177.500	64.400.354	8.506.541	2,14	13,21
1991	634.392.800	105.987.150	14.943.536	2,36	14,10
1992	1.103.604.900	208.545.328	30.357.203	2,75	14,56
1993	1.997.322.600	400.710.000	57.506.445	2,88	14,35
1994	3.887.902.900	826.396.307	93.911.410	2,41	11,36
1995	7.854.887.200	1.341.978.053	136.506.629	1,73	10,17
1996	14.978.067.300	3.568.506.822	257.603.140	1,71	7,21
1997	29.393.262.100	6.361.685.500	512.234.445	1,74	8,05
1998	52.985.029.000	14.789.475.000	1.243.108.000	2,34	8,40
1999	78.806.000.000	23.650.000.000	2.130.309.000	2,70	9

Kaynak : MEB

Tablo 7. Toplam Eğitim Bütçesinin BMH'ya ve Konsolide Bütçeye Oranı (Milyon TL.)

Yıl	Brüt Milli Hasıla	Konsolide Bütçe	Toplam Eğitim Bütçesi	Top.Eğt.Bütçesinin Brüt Milli Hasılaya Oranı (%)	Top.Eğt.Bütçesinin Konsolide Bütçeye Oranı (%)
1990	397.177.500	64.400.354	11.425.058	2,88	17,74
1991	634.392.800	105.987.150	20.465.247	3,23	19,31
1992	1.103.604.900	208.545.328	40.825.348	3,67	19,44
1993	1.997.322.600	400.710.000	76.656.923	3,84	19,13
1994	3.887.902.900	826.396.307	129.093.410	3,32	15,62
1995	7.854.887.200	1.341.978.053	188.527.103	2,40	14,05
1996	14.978.067.300	3.568.506.822	364.422.866	2,43	10,21
1997	29.393.262.100	6.361.685.500	745.149.445	2,54	11,71
1998	52.985.029.000	14.789.475.000	1.725.178.000	3,26	11,66
1999	78.806.000.000	23.650.000.000	2.906.697.209	3,69	12,29

Kaynak: MEB

Tablo 8. Y.Ö.K.Bütçesinin BMH'ya ve Konsolide Bütçeye Oranı (Milyon TL.)

Yıl	Brüt Milli Hasıla	Konsolide Bütçe	YÖK Bütçesi	Br.Milli Hasıladan YÖK'e ayrılan pay	YÖK Bütçesinin Konsolide Bütçeye Oranı (%)
1989	230.369.900	32.933.446	1.050.683	0,46	3,19
1990	397.177.500	64.400.354	2.505.362	0,63	3,89
1991	634.392.800	105.987.150	4.696.994	0,74	4,43
1992	1.103.604.900	208.545.328	9.122.902	0,83	4,37
1993	1.997.322.600	400.710.000	16.659.514	0,83	4,15
1994	3.887.902.900	826.396.307	31.182.000	0,80	3,77
1995	7.854.887.200	1.341.978.053	46.249.416	0,59	3,44
1996	14.978.067.300	3.568.506.822	92.172.760	0,61	2,58
1997	29.393.262.100	6.361.685.500	202.352.000	0,69	3,18
1998	52.985.029.000	14.789.475.000	422.657.000	0,80	2,85
1999	78.806.000.000	23.650.000.000	663.400.000	0,84	2,80

Kaynak : MEB

Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim çalışmaları kapsamında gerçekleştirilmesi planlanan "Temel Eğitim Projesi"ne Dünya Bankasınca sağlanan kredinin ilk dilimi olan 300.000.000 doların 40.000.000 doları 1999 yılı içerisinde yapılan çalışmalarda kullanılmıştır.²³

3.5. Eğitimin Finansmanı

Eğitim sisteminin finansmanının, eğitim sektörünün sorunlarının temel nedenlerinden birisi olduğu, kalkınma planlarında öngörülen, ülkemizin kalkınma hedeflerinin gerçekleşebilmesi için gerekli olan eğitim sistemi finansmanında öncelikle devletin eğitimi temel görevleri arasında görmesi ve eğitimi gerçekleştirme ve geliştirmede kendisine düşen görevi gereğince ve yeterince getirmesi zorunluluğu²⁴ açıktır.

Eğitim sisteminin finansmanı, eğitimin tüm boyutlarını etkileyen ve diğer çalışma alanlarıyla içiçe olan bir çabadır. Bu nedenle eğitimin finansmanı,

²³ DPT 2000 Yılı Programı Destek Çalışmaları, VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler, s.204.

²⁴ Tayfun Ak, "Türk Eğitim Sisteminin Ekonomik Analizi." (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997), s.131.

eğitim sektörünün mevcut sorunlarının temel nedenlerinden birisi olduğu gibi, öngörülen hedeflerin gerçekleşme olanaklarını da sınırlayan bir faktördür.²⁵

Eğitim hizmetlerinin finansmanı ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte, genel olarak üç grupta toplanabilir:

1. Doğrudan finansman olarak nitelendirilen birinci durumda, eğitim hizmetlerinin sosyal harcamaların tümünde olduğu gibi devlet tarafından vergilerle finanse edilmesini benimsemektir.
2. Kısmi finansman olarak nitelendirilen ikinci durumda, sosyal harcamaların bir kısmının veya tamamının fiyatlandırılarak, harçlarla hizmetten yararlananlardan alınması görüşü benimsenmektedir.
3. Dolaylı finansman olarak nitelendirilen üçüncü durumda ise eğitim hizmetini özel kesim veya kamu kesimi üstlenebilmektedir. Fakat burada devlete düşen görev, öğrencilere eğitim hizmetlerini satın alma gücünü sağlamak amacı ile kredi, hibe biçiminde transferlerde bulunmaktır.²⁶

Ülkemizde eğitim hizmetlerinin finansmanı, genel olarak, doğrudan finansman biçimi olan vergilerle finanse edilmektedir.

Ülkemizde yüksek öğretim hizmetlerinin, finansman biçimi diğer eğitim hizmetlerine oranla daha karmaşıktır. Çünkü yüksek öğretim kuruluşlarının bir kısmı, genel bütçeli kuruluş olan Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi içerisinde yer almakta ve bu kuruluşlar vergilerle finanse edilmektedirler. Diğer taraftan katma bütçeli olan yüksek öğretim kuruluşlarının durumunun, başlangıçta kısmi finansman yöntemine uyduğu görülmektedir. Çünkü, giderlerini özel gelirleri ile karşılayan ve genel bütçe dışında yönetilen kamu kuruluşlarının bütçeleri, katma bütçe olarak tanımlanmaktadır. Bu tür kuruluşların hizmetlerinin finansmanında kamu maliyesi açısından “özel gelir ilkesi” ağırlık taşır. Ancak, eğitim hizmetlerini yürüten kuruluşların özel gelirleri, hizmetin özel fayda toplamına eşit olacağından, giderleri karşılanamayacak ve ürettikleri malın dışsallığı nedeniyle de, genel bütçeden vergi ile karşılanan hazine yardımı almaları gerekecektir. Nitekim, katma bütçeli yüksek öğretim kuruluşları kayıt,

²⁵ T.C.M.E.B.Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 15.Milli Eğitim Şurası, 2000’li Yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi, (M.Eğitim Basımevi, İstanbul:1996).s.401.

²⁶ Ataç, a.g.e., s.108.

sınav ve diploma harçları, döner sermaye gelirleri gibi gelirleri yanında genel bütçeden hazine yardımı almaktadırlar. Bu kuruluşların öz gelirleri çok düşük olduğundan, genelde hazine yardımı yani vergilerle finanse edilmektedirler.²⁷

Yüksek öğretimin iyileştirilmesi, öğrencilere daha iyi hizmet verilmesi amacıyla 1985 yılında, yüksek öğretimde öğrencilerden "Cari Hizmetlere Katılım Payı" adı altında harç alınmasını öngören kanun çıkarılmıştır.²⁸

3.6.Eğitim Hizmetlerinde Maliyet

Kıt kaynakları en verimli şekilde kullanmak ve eğitime kaynak ayıran kesimlerin (devlet, firmalar, aileler) kendi açılarından en iyi çözüme ulaşmak, en yüksek faydayı sağlamak ve bu kaynakları en iyi şekilde dağıtmak²⁹ eğitim hizmetlerinin maliyeti ile ilgili önemli sorunlardır.

Eğitimle ilgili birimlerin durumu gözden geçirilince, bir tarafta eğitim kurumları, öğretmenler, kamu otoriteleri (Milli Eğitim Bakanlığı), özel bir kurum, aileler ve diğer resmi olmayan eğitim kurumları gibi üretici birimler, diğer taraftan ise insanlar, öğrenciler ve çocukları için eğitim hizmeti satın alan aileler gibi tüketiciler yer almaktadır. Bu nedenle eğitimin maliyeti, birisi eğitim hizmeti üreten kurumlar yönünden ve diğeri eğitim hizmetinden yararlanan tüketiciler yönünden olmak üzere iki tarafı da içermektedir.

Aileler yönünden maliyet unsurları, ödenen okul harçları, okulla ilgili diğer masraflar ve ödenen vergilerin eğitime giden kısmının söz konusu aileye isabet eden payından oluşur.³⁰

Eğitim kurumları veya otoriteleri bakımından eğitimin maliyeti, ilgili kurumların bütçelerini, ödenen maaşları, bakım ve idame masraflarını, malzeme masraflarını, amortismanları ve araştırmaları kapsar.³¹

²⁷ Ataç, a.g.e., s.111.

²⁸ Mutlu, a.g.e., s.148.

²⁹ Zekai Baloglu, Türkiye'de Eğitim, Sorunlar ve Değişime Toplumsal Uyum Önerileri, (TÜSİAD, 1990), s.99.

³⁰ Serin, a.g.e., s.93.

³¹ Ak, a.g.e., s.35.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI

1. ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARININ TANIMLANMASI

Yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulmuş olan ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetim ve gözetimi altında bir ücret karşılığında hizmet veren öğretim kurumlarının hepsine birden özel öğretim kurumu denmektedir.³²

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. Maddesinde özel öğretim kurumları ile ilgili olarak;

“Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir” hükmü bulunmaktadır.³³

Anayasanın bu hükmüne dayalı olarak “625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu” çıkarılmıştır.

625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda bu kurumlarla ilgili olarak; Madde 1: “Bu kanun, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişiler veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişiler tarafından açılan okul öncesi eğitim, ilköğretim, orta öğretim, kurumları ve bu düzeyde haberleşme ile öğretim yapan kuruluşlar, çeşitli kurslar, dershanelere, öğrenci etüd merkezleri, biçki dikiş yurtları ve benzeri kurumların kurum açma, öğretime başlama, eğitim, öğretim, yönetim, denetim ve gözetimi ile yabancılar tarafından açılmış bulunan özel öğretim kurumlarının eğitim, öğretim, yönetim, denetim ve gözetimi konularındaki hükümleri kapsar”³⁴ ifadesi yer almaktadır.

Özel Öğretim Kurumlarının amacı ise 625 sayılı kanunun 2. Maddesinde belirtilmiştir.

Madde 2: “Özel Öğretim Kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetim ve gözetimi altındadır. Bu kurumlar, faaliyetlerini sadece kazanç sağlamak için

³² İTO, “Türkiye’de ve Dünya’da Özel Öğretim Kurumlarının Eğitimdeki Yeri” Seminer, (İTO Yayınları, İstanbul, 14 Ekim 1992), s.8.

³³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Madde 42.

³⁴ MEB, “625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, Madde 1”, Milli Eğitim İli İlgili Mevzuat, (M.E.Basımevi, 2.Baskı, 1998), s.184.

düzenleyemezler. Ancak, Türk Milli Eğitiminin amaçları doğrultusunda eğitimin kalitesini yükseltmek, gelişmesine fırsat ve imkan verecek yatırımlar ve hizmetler yapmak üzere gelir sağlayabilirler.³⁵

1.1. Özel Öğretim Kurumlarının Gelişimi ve Kalkınma Planlarında Özel Öğretim

Türkiye’de özel öğretim kurumlarının başlangıcı 1880’li yıllara kadar gitmektedir. Devletin toplumdaki değişmeye bağlı olarak eğitim alanında yetersiz kaldığı andan itibaren yoğun bir taleple karşılaşan bu okullar Cumhuriyetin başlangıç yıllarında, devlet okul sisteminin tevhid-i tedrisat ve fırsat eşitliği ilkeleriyle desteklenmesi sonucu eski cazibesini yitirmiştir.

Devletin; Cumhuriyetin yaklaşık ilk otuz yılı ile ‘50’li yıllardan itibaren oluşan ve ‘80’lerden sonra önemli gelişmelerle bir sektör haline gelen özel okullara tutumundaki farklılıkların nedeni, genellikle değişen dünya koşulları ve ülkenin ekonomik, sosyal ve demografik yapısıyla açıklanabilir.³⁶

Planlı döneme geçilmesiyle birlikte ilk defa İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında özel okullarla ilgili hükümlere yer verilmiştir.

1968-1972 dönemini kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında özel okullar ek kapasite oluşturan birer kurum olarak görülmektedir. Ancak özel okulların düşük nitelikli hizmet verdikleri için kamu eğitim kurumlarının da niteliğini ve kalitesini düşüreceği gibi endişelere yer verilmektedir. Özel okulların teşvik edilmesi hususunda net bir ifadeye bu planda rastlanmamaktadır.³⁷

1973-1977 dönemine ait olan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ise sadece özel ana okullarından bahsedilmekte, planda okul öncesi eğitimde özel sektörün teşvik edilmesi gereği kabul edilmektedir. Ayrıca bu önceki dönemde anaokulu açılması konusunda özel kesimde gelişmeler olduğundan bahsedilmektedir.³⁸

³⁵ MEB, “625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, Madde 2”, Milli Eğitim İli İlgili Mevzuat, (M.E.Basımevi, 2.Baskı, 1998), s.187.

³⁶ Seda Yalçın, “Türk Eğitiminde Dönüşüm Özel Okulların Yeri ve Anlamı.” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997), s.53.

³⁷ İ TO, “Türkiye’de ve Dünya’da Özel Öğretim Kurumlarının Eğitimdeki Yeri” Seminer, (İTO Yayınları, İstanbul, 14 Ekim 1992), s.15.

³⁸ MEB, Kalkınma Planlarında Eğitim, Gençlik ve Spor (1963-1989), (M.E.Basımevi, 1. Baskı, 1987) s.68.

1979-1983 dönemine ait Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında özel okulları eleştiren ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Özel eğitim kurumları ve özel dershanelerde meydana gelen artışın üçüncü plan döneminde eğitimin dengeli ve verimli bir biçimde yaygınlaştırılmadığının kanıtı olarak gösterilmektedir.

1985-1989 dönemini kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında özel okullarla ilgili olarak somut ifadeler yer almaktadır. Planda özel okulların teşvik edileceği belirtilerek, eğitimin kalitesinin, teftiş ve denetim mekanizmasının geliştirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılacağı karara bağlanmıştır. Özel okullardaki gelişmeler de bu tarihten itibaren başlamış, Cumhuriyet tarihinde ilk defa özel öğretim kurumlarının teşvik edilmesi gündeme gelmiştir.

1990-1994 dönemine ait Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında özel kesimin okul çabasının teşvik edilmesine devam edileceğine yer verilmektedir. Ancak bu planın en önemli özelliği özel okulları eğitimi geliştirecek birer kurum olarak görmesidir. Bu sebeple planda eğitim metot ve teknolojilerinin geliştirilmesinde bu kesimden faydalanılması gereğinin belirtilmesi ayrı bir önem arz etmektedir.

1996-2000 döneminde Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarının mesleki ve teknik eğitim alanına yeterince yönelmeyişleri önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu durum kamunun eğitim maliyetini artırmakta ve eğitim kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin imkanlarının yetersiz olması da bu kuruluşları eğitime kaynak tahsisini sınırlandırmaktadır. Devlet gözetiminde teşvik edilecektir. Kamu ve özel kesimde yaygın mesleki eğitimin teknik ve finansman yönünden desteklenmesine önem verilecektir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında strateji olarak, özel kesimin eğitime yatırım yapmasını teşvik etmek; özel okullarda okuyan öğrencilerin eğitim harcamalarının bir kısmını vergi iadesi, muafiyet, burs ve benzeri yollarla sübvans etmek; yükseköğretimde vakıf üniversitelerinin eğitim bütçelerinin bir kısmının devlet tarafından karşılanması ile ilgili uygulamadan ve ilk ve orta öğretim kademesindeki özel okulların da yararlandırılmasını sağlamak; ihtiyaç duyulan alanlarda yeni kapasiteler yaratmak ve mevcut kapasiteyi genişletmek;

özel dershanelere ihtiyacı giderek ortadan kaldırmak, bu kurumların eğitim sistemi içinde eritilmesini özendirmek amacıyla 625 sayılı özel öğretim kurumları kanununda yeni düzenlemeler yapılacağı ve vakıf dışında özel üniversite veya yüksek okul kurulmasına imkan verilmesi amacıyla 2547 sayılı kanunda gerekli değişiklikler yapılacağı belirtilmektedir. Ancak vakıf dışında özel üniversite kurulması konusunda Anayasanın 130. Maddesinin de değişmesi gerekmektedir.

Ayrıca bu planda üstün zekalı çocukların yeteneklerine uygun bir ortamda yetiştirilmelerini sağlamak amacıyla gerekli eğitim kurumlarının geliştirilmesine önem verilecek ve özel sektörün bu alandaki girişimlerinin destekleneceği açıklanmaktadır.³⁹

Devletin özel okullara bakışı 1960'lı yıllardan günümüze önemli değişiklikler göstermiştir ve özel okullar örnek alınan kurumlar haline gelmiştir.

1.2. Ekonomik Yönden Özel Okullar ve Ülkelerarası Karşılaştırma

Günümüzde eğitim, bütün ülkelerde en önemli sektörlerden biridir. Bu alandaki her türlü olumlu gelişme ülke kalkınmasında önemli rol oynar. Eğitimin kurumlarca yürütülen formal kısmının büyük yükü devletin sırtındadır. Türkiye, ekonomisinin zayıflığı nedeniyle bu yükü kaldırmakta zorluk çekmektedir. Bu sebepten dolayı ortaya çıkmamışsa da, bu yüzden sayıları hızla artmış olan özel okullar devletin yükünü büyük oranda hafifletmektedir.⁴⁰

İstihdam imkanı yanında özel öğretim kurumlarının devlet bütçesine doğrudan ve dolaylı olarak büyük katkıları olmaktadır. 1992 genel bütçesinde, özel okulların yatırım harcamaları yönünden genel bütçeye %2, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine de % 11,3 oranında katkısı olduğu; cari harcamalar yönünden ise genel bütçeye %0,1, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine de %2 oranında katkıda bulunduğu, devletin üzerinden belirtilen oranlarda yükü aldığı görülmektedir.⁴¹

³⁹ Necdet Özkaya, "Tarihin Sützgecinde Özel Öğretim", *Yeni Türkiye Dergisi*, (Yıl:2, Sayı:7, Ankara, Şubat 1996), s.239.

⁴⁰ Filiz Susar, "Bir Yönetici Modeli Olarak Özel Okul Yöneticileri." (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü, 1993), s.17.

⁴¹ İ TO, "Türkiye'de ve Dünya'da Özel Öğretim Kurumlarının Eğitimdeki Yeri" Seminer, (İTO Yayınları, İstanbul, 14 Ekim 1992), s.14.

Özel okullar 200 000 civarında öğrenciye (temel eğitim) eğitim vererek devleti mali yükten kurtarmaktadır. Özel okullarda ve diğer özel öğretim kurumlarında çalışan personel ücretleri üzerinden devlete önemli ölçülerde gelir vergisi ödenmektedir.⁴²

Özel öğretim kurumlarındaki gelişmenin Türkiye için öneminin büyük olmasına rağmen diğer ülkelerle kıyaslandığında bunun yeterli seviyede olmadığı bir gerçektir.

Türkiye’de özel okulların toplam içindeki payının 1,19 ile çok düşük kalması, özel okulların Türk eğitim sistemi içinde daha çok gelişmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Tablo 9. Bazı Ülkelerde Özel Okulların Toplam Okul Sayısına Oranı (1997)

Ülkeler	Özel Okulların Oranı (%)
Almanya (Frankfurt)	32,81
Amerika	20,02
Avustralya	24,92
Avusturya	5,95
Fransa	22,81
Hollanda	68,89
İngiltere	14
İsveç	4,1
Belçika	30,78
Türkiye	1,19

Kaynak:MEB Düünden Bugüne Özel Öğretim Kurumları (Özel Okullar)

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de Bakanlığın denetimi ve gözetimi altında bulunan özel okullara çeşitli vakıflardan, fonlardan, belediyelerden ve devlet bütçesinden;

- Personel aylıkları,
- Belli esaslar dahilinde işletme giderleri

⁴² Aynı, s.19.

c) Okul binalarının yapımı, genişletilmesi ve onarımı gibi

Çeşitli yönlerden mali yardım yapılmasının özel okulların gelişmesinde büyük etki yapacağı bir gerçektir. Benzeri uygulamalar gelişmiş ülkelerde yapılmaktadır. Belçika'da öğrenci başına belli oranlarda yardım yapılmakta, Fransa'da ise devletin kanun ve yönetmeliklerine bağlı kalarak eğitim veren okulların personel maaşları ve giderleri devlet bütçesinden karşılanmaktadır. İsveç'te öğrenci ücretlerinin önemli kısmı belediye ve devlet bütçesinden karşılanmakta olup sadece %37,6'sı velice karşılanmaktadır.⁴³

İngiltere'de, 10 yıl süreli okul ücretlerinin ödenmesinde velilere tasarruf etme ve vergi indiriminden yararlanma imkanı sağlayan çeşitli programlar mevcuttur. Hollanda'da devlet okullarının özelleştirilmesi hedeflenmekte, hükümet tarafından finanse edilen okullar ve üniversiteler, özel kurslar ve dersler geliştirmeye teşvik edilmektedir. Ayrıca mali destek olarak K.D.V. muafiyeti bulunmaktadır.⁴⁴

Japonya'da ise eğitim bakanlığı gözetimi altında özel okulları teşvik birimi kurularak, bu kuruma bina, ders, araç ve gereçleri için özel okullara düşük faizle ödünç para verme yetkisi tanınmıştır. Ayrıca sağladığı burs sistemi ile ve finanse ettiği öğle yemeği ile devletin değişik yollardan da özel okullara desteği olmaktadır.⁴⁵

Özel öğretim harcamaları en yüksek olan ülkeler, OECD ülkelerinden Almanya, Japonya, İspanya ve Kanada'dır. Eğitime yapılan kamu harcamalarının Hollanda ve Belçika'da çok büyük bir bölümü özel okulları desteklemek için kullanılmaktadır. OECD ülkeleri arasında en düşük seviyeli özel okul sübvansiyonları %1'in altında olarak Kanada ve İsveç'te gerçekleşmiştir. Japonya'da özel yüksek öğretim kurumları, Almanya'da ise mesleki teknik okullar bu gelişme içinde en yüksek paya sahiptir.⁴⁶

⁴³ Aynı, s.20.

⁴⁴ Aynı, s.26.

⁴⁵ Hasan Basri Memduhoğlu, "Türk Eğitim Sisteminde Özel Öğretimin Yeri ve Günümüz Açısından Önemi." (Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999), s.126.

⁴⁶ Aynı, s.114.

1.3. Türlerine Göre Özel Öğretim Kurumları

625 Sayılı Kanun'un hükümleri çerçevesinde özel öğretim kurumlarını aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür.

1.3.1. Özel Türk Okulları

Günümüzde özel okullar, Anayasanın 42. Maddesine dayanılarak çıkarılan 1965 tarihli 625 Sayılı Kanun ve buna bağlı olarak yürürlüğe konulan yönetmelik ve yönergelerle hukuki dayanak altına alınmış, devletin gözetim ve denetimi altında faaliyet yapmaktadırlar.⁴⁷

Türkiye Cumhuriyeti uyruklu özel veya tüzel kişiler tarafından açılmış bu okullarda anaokulu, ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde resmi okullar statüsünde programlar uygulanmaktadır.

1.3.2. Özel Azınlık Okulları

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Rum, Ermeni ve Musevi Azınlıklar tarafından kurulmuş Lozan Antlaşması ile güvence altına alınmıştır. Bu okullara kendi azınlığına mensup Türkiye Cumhuriyeti uyruklu anaokulu, ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde öğrenciler devam etmektedir.

1.3.3. Özel Yabancı Okulları

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Fransız, Alman, İtalyan, Avusturya ve Amerikalılar tarafından kurulmuş ve Lozan Antlaşmasına göre faaliyetine devam eden okullardır. Günümüzde bu okullara Türk çocukları devam etmektedir. 4306 Sayılı Yasa gereğince, 1998-1999 öğretim yılından itibaren, bu okulların hazırlık sınıfı, 6., 7., ve 8. sınıflarının kademeli olarak tasfiyesine başlanılmıştır.

1.3.4. Özel Uluslararası Öğretim Kurumu

625 Sayılı Yasanın değişik 5. Maddesi hükümleri çerçevesinde açılmakta ve faaliyet göstermektedir. Bu kurumlara yalnız yabancı uyruklu öğrenciler devam edebilmektedir. Uluslar arası öğretim kurumlarında 625 Sayılı Yasanın 5. Maddesinde yer alan; "Bu öğretim kurumlarının, eğitim programları, Türk

⁴⁷ Aynı, s.167.

Devletin milli güvenliğine ve menfaatlerine aykırı olmamak kayıt ve şartıyla kurum idaresince hazırlanarak Bakanlığın onayına sunulur.” Hükmü doğrultusunda okula devam edecek yabancı uyruklu öğrencilerin durumu da dikkate alınarak hazırlanan öğretim programları uygulanmaktadır.⁴⁸

Tablo 10. 2000-2001 Öğretim Yılında Özel Öğretim Okullarının Türlerine Göre Dağılımı

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Toplam	Erkek	Kız	
Özel Türk Okulları	1 765	247 669	137 484	110 185	22 910
Özel Azınlık Okulları	87	4 253	2 064	2 189	410
Özel Yabancı Okulları	39	8 197	3 809	4 388	767
Özel Uluslar Arası Okullar	8	438	236	202	66
Toplam	1 899	260 557	143 593	116 964	24 153

Kaynak: MEB Araştırma, Planlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

1.3.5. Özel Dershaneler

Bu kurumların amacı; 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun genel ve öz amaçlarıyla temel ilkelerine uygun olarak öğrencileri;

- Başarılı olmak istedikleri derslerde yetiştirmek ve bilgi düzeylerini yükseltmek,
- Bir üst okulun giriş sınavlarına hazırlamak,
- Kamu veya özel kuruluşlarca yapılacak olan sınavlara hazırlamak,
- Belli alanlarda ilerlemek amacıyla; araştırma ve inceleme yapmaya, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda uzmanlaşmaya teşvik etmek için gerekli çalışmaları yapmaktır.⁴⁹

⁴⁸ Yıldız Işık ve diğerleri., 2000 Yılı Başında Milli Eğitim, (T.C.M.E.B., Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, AÇEM, 2000), s.130.

⁴⁹ T.C.M.E.B. Tebliğler Dergisi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (Cilt:63, Sayı:2514, Temmuz 2000) s.5.

1.3.6. Özel Kurslar

Yaygın eğitim kurumu olarak faaliyet gösteren, öğrencilere olduğu kadar yetişkinlere de cevap veren, belli alanlarda beceri ve meslek kazandırmayı gaye edinen özel kurslardır.

1.3.7. Öğrenci Etüd Eğitim Merkezleri

Öğrencilerin boş zamanlarını gerek ders çalışmakla, gerekse heves ettikleri ve ilgi duydukları alanda değerlendirmelerine imkan sağlayan öğrenci etüd merkezleridir.⁵⁰

1.3.8. Motorlu Taşıt Sürücü Kursları

2918 sayılı Karayolları Trafik Yasasının 123 üncü maddesi ile 625 sayılı Yasaya dayanılarak hazırlanan yönetmelikler kapsamında sürücü eğitimi vermek ve motorlu taşıt sürücüsü yetiştirmek amacıyla açılan özel öğretim kurumlarıdır. Bu kurslarda MEB tarafından hazırlanan öğretim programları uygulanmaktadır.⁵¹

⁵⁰ Enver Bekar, "Özel Öğretim Kurumları ve Kooperatifleşme." (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1997), s.92.

⁵¹ Işık, a.g.e., s.131.

2. ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARININ EĞİTİM SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ

1999-2000 öğretim yılında örgün eğitim veren okulların % 3'ünün özel sektörde bulunmasına karşılık öğrencilerin ancak %1,9'u özel okullarda eğitim görmüştür. Düşük kapasite daha çok orta öğretim kurumlarında kendini hissettirmiş olup özel sektöre ait 470 orta öğretim kurumu toplam orta öğretim okullarının %7,6'sını oluştururken, toplam öğrenci sayısı içindeki payı 56 657 öğrenci ile %2,3'e inmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın tespitlerine göre 1999-2000 öğretim yılında özel okullarda okuyan 246 000 öğrencinin %94,2'si Türk okullarında, %1,9'u özel azınlık okullarında, %3,6'sı özel yabancı okullarında, %0,3'ü ise özel uluslar arası okullarda öğrenim görmüştür. Bu okullarda eğitim veren 23 000 öğretmenin %94'ü özel Türk okullarında görev yapmıştır. Özel okullar İstanbul, Ankara ve İzmir başta olmak üzere büyük kentlerde yoğunlaşmışlardır.

Buna karşılık özel sektör dersane ve kurslarıyla yaygın eğitimde söz sahibi olmuş, özel sektör dersane ve kurslarının sayısı, toplam yaygın eğitimin %70,8'ini oluşturmuştur. Buralarda eğitim alan öğrenciler toplam yaygın eğitim öğrencilerinin %56,5'ini, öğretmenler ise %75,4'ünü oluşturmuştur.⁵²

Tablo 11. Özel Öğretim Kurumlarının Eğitim Sistemindeki Payları

Eğitim Seviyeleri	Okul Sayısı		Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı	
	99/00	00/01	99/00	00/01	99/00	00/01
Okul Öncesi	6,4	7,6	5,8	6,3	8,1	8,2
İlköğretim	1,6	2,0	1,7	1,8	3,7	4,1
Orta Öğretim	7,6	7,7	2,3	2,2	6,6	6,1
Örgün Eğitim Top.	3,0	3,7	1,9	2,1	4,7	4,9
Yaygın Eğitim	70,8	72,3	56,5	57,3	75,4	76,8
Genel Toplam	9,7	11,9	12,3	12,6	11,2	11,4

Kaynak: M.E.B.

⁵² “Örgün Eğitimde Öğrencilerin %1,9'u Özel Okullarda,” Dünya, Ek: Özel Eğitim Kurumları, (24 Ağustos 2000), s.4.

2000-2001 öğretim döneminde özel öğretim okul ve kurumlarında okuyan öğrenci sayısı %7,7 oranında artarak 2.079 bin kişiye ulaşmıştır. Öğrencilerin 260 bini okul öncesi, ilk, orta ve lise eğitimi almıştır. 1,8 milyon öğrenci ise dersane ve kurslarda eğitim görmüştür. Özel sektörün örgün eğitimde % 2'lerde olan payı dersane ve kurslarda % 50'yi geçmiştir.

Bir önceki yıla göre örgün eğitimde okul sayısı % 6,1, öğrenci sayısı % 5,5, öğretmen sayısı % 5,6 oranında artmıştır. Yaygın eğitimde ise okul sayısında % 9,1 öğrenci sayısında % 8, öğretmen sayısında % 7,5 oranında artış kaydedilmiştir. Bu gelişmelerle birlikte özel okul ve kurumların eğitim sistemi içindeki payı da artmıştır. Örgün eğitim sistemi içinde özel okulların payı okul sayısı olarak % 3,0'dan % 3,7'ye, öğrenci sayısı olarak % 1,9'dan % 2,1'e, öğretmen sayısı olarak % 4,7'den %4,9'a çıkmıştır. Yaygın eğitimde özel sektörün payı oldukça yüksektir.⁵³

1999-2000 öğretim yılında farklı eğitim seviyelerindeki özel öğretim kurumlarının, öğrenci ve öğretmen sayılarının 2000-2001 yılına gelindiğinde artış gösterdiği kabul edilse bile, bu kurumların düşük kapasite ile çalıştıkları da bir gerçektir.

Tablo 12. 2000-2001 Öğretim Yılında Özel Öğretimde Sayısal Durum

Eğitim Kademesi	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Toplam	Erkek	Kız	
Okul Öncesi	699	16 231	8 522	7 709	1 364
İlköğretim	716	186 268	102 878	83 390	14 190
Ortaöğretim	482	58 058	32 193	25 865	8 599
Genel Orta Öğretim	457	56 603	31 208	25 395	8 469
Mesleki-Teknik Ortaöğretim	25	1 455	985	470	130
Örgün Eğitim	1 897	260 557	143 593	116 964	24 153
Özel Dershaneler	1 864	523 244	295 358	227 886	18 175
Özel Kurslar	3 181	1 295 995	972 881	323 114	21 145
Yaygın Eğitim	5 045	1 819 239	1 268 239	551 000	39 320
Genel Toplam	6 944	2 079 796	1 411 832	667 964	63 473

Kaynak : MEB Araştırma, Planlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

⁵³ "Özel Eğitime İlgili Sürüyor" Dünya Ek: Özel Eğitim Kurumları (17 Mayıs 2001 Perşembe), s.5.

3. TÜRKİYE'DE ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARININ YAPISI

3.1. Özel Okullarda Öğrenci Ücretleri

Özel Öğretim Kurumları Öğrenci Ücretleri Tespit ve Tahsil Yönetmeliği'ne göre;

- a) Özel Öğretim Kurumları öğrenci ücretleri, her yıl Mayıs ayında, kurum tarafından tespit ve basın yoluyla ilan olunur. Bu ilanlarda; yıllık ücret tutarıyla birlikte, peşin veya süreli ödemeler ve kurumca belirlenecek indirimler kıstaslarıyla birlikte belirtilir.

Ayrıca, öğrencilerine yemek, beslenme, taşıt, pansiyon ve benzeri hizmetleri verecek kurumlar, bu hizmetleri için alacakları ücretleri de Mayıs ayı içinde tespit ve ilan ederler.

- b) Bu yönetmelikte belirtilenler dışında öğrenciden bağış ve yardım da dahil olmak üzere hiçbir ad altında ücret alınamaz.
- c) Süresi içinde ücret ilanı yapmayan kurumlar bir önceki yılın ücretini alırlar.
- d) İlan edilmeden öğrencilerden ücret tahsil edilemez.
- e) Okullarda öğrencileri yetiştirmek, geliştirmek ve imtihanlara hazırlamak maksadıyla kurs açılması ve günlük programların bitiminden sonra gündüzlü öğrenciler için etüd saatleri düzenlenmesi halinde öğrencilerden ayrıca ücret alınır.

Kurumlar öğrenci ücretlerini, 625 sayılı Kanunun 2. Maddesinde ifade edilen hükümlere uygun olarak;

- a) Sağladıkları eğitim ve öğretim imkanlarına,
 - b) Gelişmelerine imkan verecek yatırım ve hizmetlere,
 - c) Personel ve işletme giderlerine,
 - d) Devlet İstatistik Enstitüsünün Nisan ayı itibariyle ilan etmiş olduğu o ildeki yıllık tüketici fiyat endeksine,
- göre tespit ve ilan ederler.⁵⁴

⁵⁴ T.C.MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Milli Eğitim İle İlgili Mevzuat 3, (Hazırlayan:Şükrü Ergit, M.E.Basımevi, 2.Baskı, 1999), ss.1642,1643.

Ayrıca, Katma Değer Vergisi Kanunu gereğince, eğitim hizmetlerinde %8 oranında Katma Değer Vergisi uygulanmaktadır.⁵⁵

Tablo 13. İstanbul İli Dahilindeki Özel Okulların Karşılaştırmalı Ücretleri
(K.D.V.Hariç)
(.000 TL.)

	99/00		00/01		01/02	
	En Düşük	En Yüksek	En Düşük	En Yüksek	En Düşük	En Yüksek
Anasınıfı	600 000	2 986 290	790 000	4 500 000	112 000	7 389 000
İlköğretim 1.2.3.	670 000	3 445 000	938 000	4 650 000	1 518 000	7 389 000
İlköğretim 4.5.	670 000	3 445 000	938 000	4 650 000	1 518 000	7 389 000
İlköğretim 6.7.8.	890 000	3 150 000	1 246 000	4 500 000	1 767 000	7 389 000
Lise	910 000	3 295 000	1 240 000	4 630 000	1 767 000	7 389 000

Kaynak: Özel Okullar Derneği

3.2. Özel Okullarda Ücretsiz Öğrenci Okutulması

625 Sayılı Kanuna 3035 Sayılı Kanunla eklenen Ek Madde 4'te yer alan;

“Özel öğretim kurumları, öğrenci kapasitesinin %2'sinden aşağıya düşmemek üzere ücretsiz öğrenci okutmakla yükümlüdürler.

Bakanlık, ücretsiz okuyacak öğrencilerin miktarını % 10'a kadar arttırabilir. Bu öğrencilerin miktarı seçimi ve kurumlara kabul şartlarını yönetmelikle düzenler”

Hükmü çerçevesinde özel öğretim kurumlarında ücretsiz öğrenci okutulmaktadır.

1994-1995 öğretim yılından itibaren; özel okullarda, özel kurslarda, öğrenci etüd merkezlerinde %2, özel dershanelerde %5 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca ücretsiz okutulacak öğrenci miktarının kuruma getirdiği toplam maliyet dikkate alınarak, ücretlerde %20, %50, %75 gibi değişik miktarlarda indirim

⁵⁵ Fatih Acar, “Eğitim Hizmetlerinin Vergilendirilmesinde...” Vergi Sorunları Dergisi, (M.G.K.D.Yayınları, Sayı:140, Mayıs 2000), s.63.

yapılmak suretiyle ayrılan kontenjandan daha fazla öğrencinin faydalandırılması sağlanmış olacaktır.⁵⁶

Ayrıca, Katma Değer Vergisi Kanunu'na göre, kanunların gösterdiği gerek üzerine bedelsiz olarak yapılan mal teslimi ve hizmet ifaları vergiden istisnadır. Buna göre ücretsiz okutulan öğrencilerden Katma Değer Vergisi tahsil edilmeyecektir.⁵⁷

3.3. Özel Öğretim Kurumlarındaki Personel Ücretleri

625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 3035 Sayılı Kanunla değişik 33. Maddesi; "Özel okullarda yöneticilik ve eğitim öğretim hizmeti yapanlara, kıdemlerine göre (emekliler hariç) dengi resmi okullarda ödenen aylık ile sosyal yardım kapsamındaki ek ödemeler tutarından az ücret verilemez."⁵⁸

Ayrıca, özel öğretim kurumlarındaki birim ek ders ücreti miktarı, resmi okullar için tespit edilen miktardan az olamaz.⁵⁹

3.4. Özel Öğretim Kurumlarında Ödenmiş Sermaye ve Mali Teminat Şartları

Özel öğretim kurumu açacak kişilerden istenen en az ödenmiş sermaye ve diğer mali teminat şartları, Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 4. Maddesinde belirtilmiş ve buna ilişkin esasların yönetmelikte tespit edileceği ifade edilmiştir.

Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 73.Maddesinde "Kurum açacak gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişilerin açacağı kurum için aşağıda belirtilen miktarda bakanlığın göstereceği bankaya vermek zorunda olduğu belirtilmektedir:

⁵⁶ T.C.MEB, Özel Öğretim Kurumları G.M., Özel Okullar (1995-1996), (M.E.Basımevi, 1.Baskı, 1996), s.12.

⁵⁷ Acar, a.g.m., s.62.

⁵⁸ Öz.De.Bir., Özel Öğretim Kurumları Mevzuatı II., (Hazırlayan: M. Yerli, 3.Baskı, 1991), s.670.

⁵⁹ İlhan Alkılıç, "Özel Öğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmen ve Yöneticilere Ödenen Ücretlerin Vergilendirilmesi", Maliye Postası Dergisi, (Sayı: 474, Haziran 2000), s.77.

<u>Kurumlar</u>	<u>Teminat Miktarı</u>
a) Liseler	500 x öğrenci kapasitesi x memur maaş katsayısı
b) Ortaokullar	300 x öğrenci kapasitesi x memur maaş katsayısı
c) İlkokullar	300 x öğrenci kapasitesi x memur maaş katsayısı

Bu teminat miktarının, kurucunun açacağı her kurum için ayrı ayrı uygulanacağı belirtilerek, mali teminat miktarını beş misline kadar yükseltmeye bakanlığın yetkili olduğu ifade edilmektedir.⁶⁰

Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 77. Maddesinde "Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nca belirlenecek bankaların verecekleri bir yıl süreli teminat mektuplarının, Devlet tahvilleri ve Hazine kefaletlerine haiz tahvillerin, birinci dereceli gayrimenkul ipoteği ile Bakanlıkça kabul edilecek sermaye şirketlerinin borsada kayıtlı hisse senetlerinin teminat olarak kabul edilebileceği" hükmü yer almaktadır.⁶¹

Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 74. Maddesinde de sermaye şartı ile ilgili hükümler yer almış "Açılacak kurumun en az ödenmiş sermayelerinin, açılış sırasında kurucuların gösterecekleri 73'üncü maddedeki teminat miktarının %50'sinden az olamayacağı belirtilerek, kurucunun bu şartı açacağı her kurum için ayrı ayrı yerine getirmek zorunda olduğu ve en az ödenmiş sermaye miktarını, teminat miktarlarına kadar yükseltmeye Bakanlığın yetkili olduğu" belirtilmiştir.

Ayrıca kalkınmada öncelikli yörelerde açılacak kurumlar ile vakıflar veya kamu yararına çalışan dernekler tarafından açılacak kurumlar için, kuruculardan 73'üncü maddede belirtilen teminat miktarının %50'sinin alınabileceği, bu konuda karar vermeye Bakanlığın yetkili olduğu ifade edilmiştir.

⁶⁰ Sedat Kaya, "Özel Okul Yöneticilerinin Özel Okul Politika ve Uygulamalara İlişkin Görüşleri." (Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 1997), s.23.

⁶¹ Aynı, s.25.

Kurumun sermayesinin, kurumun amacına uygun olarak işletmeye yeterli olup olmadığı konusuna ilişkin düzenlemeler, Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 76. Maddesinde yer almış, bu yönetmeliğin aradığı asgari seviyenin altına düşüp düşmediği hususu Bakanlık tarafından, kurumun Bakanlıkça hazırlanan forma göre, yılda bir vereceği mali raporla takip edileceği, Bakanlığın bu raporları yeterli bulmaması halinde ise kurumun kayıtlarını yerinde inceletebileceği hükmü yer almıştır.⁶²

3.5. Özel Öğretim Kurumlarına Yapılacak Mali Yardım Yönetmeliği

Tesisler veya kamu yararına çalışacak dernekler tarafından ticari gayesi gözetilmeksizin kurulmuş bulunan Özel Öğretim Kurumlarına Bakanlık Bütçesinde yer alan ilgili ödeneğinden yapılabilecek mali yardımdan faydalanabilecek kurumların aşağıdaki şartları taşımaları gerekir:

- a) Mevcut öğrencilerle yeni alınacak öğrencilerin en az ¼'ünü yardıma muhtaç çocuklarla korunmaya muhtaç çocuklar arasından seçerek, ücret almadan öğrenim yaptırma imkanı sağlamış veya sağlamayı ana tüzüğünde veya sözleşmesinde taahhüt etmiş olması.
- b) Kendi mali imkanlarından azami derecede faydalanmış oldukları halde mali sıkıntı içinde oldukları Bakanlık ile Maliye ve Gümrük Bakanlığı Müfettişlerinin ortaklaşa düzenleyecekleri teftiş raporu ile tespit edilmiş olması.
- c) Faaliyetine devam etmesinin Bakanlık müfettişlerince faydalı ve elzem görülmesi.
- d) Yurt dışında açılmış olan kurumların Türk Milli Eğitiminin amaçlarının gerçekleşmesi için faydalı olduğu Bakanlar Kurulunca tesbit edilmiş olması.⁶³

3.6. Vakıf Okulları

Vakıf okullarının açılışı 23.6.1985 tarihli 18790 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Özel Öğretim Kurumları

⁶² Aynı, s.24.

⁶³ Öz.De.Bir., a.g.e., s.375.

Yönetmeliği'nin 7.9.1991 tarih ve 20984 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelikle değişik 5. Maddesine ve diğer ilgili maddeler doğrultusunda açılır ve öğretimini devam ettirir. Vakıfların özel okullardan önemli bir farkı üniversite açabilmeleridir.

Türkiye'de 1965 yılında çıkan 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Yasası'yla Özel Yüksek Okullar açılmaya başlanmıştır. 1965-1970 arası Türkiye'de 37 Özel Yüksek Okul kurulmuş ancak Anayasa Mahkemesinin Özel Yüksek Okul açılmasının Anayasa'ya aykırı olduğuna karar vermesiyle (1971) bunlar kapatılarak bölgelerindeki diğer devlet üniversitelerine bağlanmıştır.

1982 Anayasa'sının 130. Maddesi, vakıfların Yükseköğretim Okulları açabilmelerine izin vermiş, Yükseköğretim Kurulu tarafından hazırlanan "Vakıf Yüksek Öğretim Kurumları Yönetmeliği" ile birlikte 1986 yılında ilk vakıf üniversiteleri açılmaya başlanmıştır.

3.6.1. Vakıf Üniversitelerine Sağlanan Devlet Yardımı

Vakıflar kendilerine kazanç sağlamak amacı ile Yüksek Öğretim Kurumu kuramazlar.⁶⁴ Aslen kar amacı gütmeyen kuruluşlar olmalarına karşın; vakıf üniversitelerinde öğrenciden alınacak öğrenim ücreti için bir sınırlama yoktur. Vakıf mütevelli heyetinin uygun göreceği ücret alınabilmektedir.⁶⁵

Genel bütçeden vakıf yüksek öğretim kurumlarına yapılacak devlet yardımı ile ilgili 2547 Sayılı Kanuna 1991 yılında eklenen 18. Maddeye göre;

"Vakıflar tarafından kurulmuş yüksek öğretim kurumlarının giderlerine katkıda bulunmak amacıyla ilgili yüksek öğretim kurumunun müracaatı, Yüksek Öğretim Kurulunun görüşü ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın teklifi üzerine Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nca devlet yardımı yapılabilir".

Devletin vakıf üniversitelerine yapacağı yardım;

- 1) Kamu üniversitelerine tahsis edilen ödenek,
- 2) Kamu üniversitelerindeki öğrenci sayısı,
- 3) Vakıf üniversitesinin toplam bütçesi,
- 4) Vakıf kurumunun faaliyet süresi,

⁶⁴ Bekar, a.g.e., s.124.

⁶⁵ Mutlu, a.g.e., s.154.

- 5) Yayın sayısı,
- 6) Öğrenciler tarafından tercih edilme oranı,
- 7) Vakıf kurumunun burs sağlayabilme yeteneği

gibi faktörlere bağlanmış durumdadır.

Kanun yapılacak yardımda aynı zamanda çeşitli sınırlamalar getirmiştir.

Buna göre;

Yapılacak yardım, devlet yüksek öğretim kurumlarına o yıl tahsis edilen toplam bütçe ödeneklerinin örgün öğrenci sayısına bölünmesiyle elde edilen miktarın, ilgili vakıf yükseköğretim kurumunda okuyan öğrenci sayısı ile çarpılmasıyla bulunacak meblağın yarısını, kurumunun toplam bütçe giderlerinin % 45'ini geçemez.

Finansman aracı olarak kamu yardımında iki nokta önemlidir:

- 1) Kamu yardımı hizmet karşılığı olmaksızın yapılmaktadır ve hibe mahiyetindedir.
- 2) Vakıf yüksek öğretim kurumunun toplam bütçesinin % 45'inin devlet tarafından karşılanması mümkündür.⁶⁶

Ayrıca, vakıf yüksek öğretim kurumlarına eğitim-öğretim ve araştırma tesisleri, öğretim üyesi lojmanları, öğrenci yurtları, sosyal ve kültürel tesisler kurmak üzere Bakanlar Kurulu kararı ile hazineye veya muafakatları alınmak suretiyle kamu tüzel kişilerine ait arazi ve tesisler tahsis edilebilir.⁶⁷

⁶⁶ Memduhoğlu, a.g.e., s.116.

⁶⁷ Bekar, a.g.e., s.125.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM YATIRIMLARINDA TEŞVİK UYGULAMALARI

1.EĞİTİM YATIRIMLARINDA TEŞVİKLERİN ÖNEMİ

Ülkemizde özellikle planlı dönemlere geçildikten sonra ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak, her kademedeki eğitim kuruluşlarına olan taleplerde artışlar olduğu izlenmektedir. Bu değişime paralel olarak eğitim kurumlarındaki programların, toplumun ve ekonominin gelişen ve değişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir düzeye getirilmesi çalışmalarına da özellikle hız verilmiştir.

Eğitim talebindeki gelişmeler çerçevesinde, eğitim arzının geliştirilmesi ve eğitim alt yapısının iyileştirilmesi çalışmalarına da çok yönlü olarak başta kamu olmak üzere özel sektörde de devam edilmiş ve halen de devam edilmektedir.

Sürekli artış gösteren hedeflere ulaşmada, kamunun olduğu kadar özel sektörün de ağırlıklı bir şekilde yer alması temel ilke olarak benimsenmiştir. Bu nedenle, özel girişimcilerin okul açmalarının teşvik edilmesi, eğitim sorununun çözümü için bir tedbir olarak düşünülmüştür.⁶⁸

2. ÖZEL ÖĞRETİM KURUMU YATIRIMLARINDA TEŞVİKLER

Ülkelerin kalkınmalarında en önemli etken olan yatırımlar aynı zamanda büyük sermaye ihtiyacı doğurmaktadır. Bunun yanı sıra, yatırımlara ilişkin devlet tarafından alınan çeşitli resim, harç ve vergi tahsili de yatırımcı açısından bir gider unsurudur. Yatırımların teşvik edilmesi, devlet tarafından tahsil edilen bazı giderlerden kısmen ya da tamamen muaf tutulması, düşük maliyetli ve yeterli kredi sağlanması ile gerçekleşir. Ayrıca, yatırımlar için uygun alt yapının hazırlanması ve arsanın sağlanması da bir teşvik unsurudur.⁶⁹

⁶⁸ Mikail Develioğlu, "Özel Öğretim Yatırımlarının Eğitim Sektörü Üzerindeki Etkileri." (Uzmanlık Tezi, T.C.Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1992), s.57.

⁶⁹ Semih Bütler, Rıza Aşıkoğlu, Yatırım ve Proje Değerlemesi, (Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 1999), s.332.

Teşvikten faydalanarak özel okul yaptırmak isteyen müteşebbislerin Milli Eğitim Bakanlığı'na ve Hazine Müsteşarlığı'na ayrı ayrı müracaat etmeleri gerekmektedir. Hazine Müsteşarlığı'nca teşvik belgesi verilebilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ön izin alınması gerekmektedir.⁷⁰

Yatırım Teşvik Belgesi, yatırımın karakteristik değerini kapsayan, bu değer ve tespit edilen şartlara uygun olarak yatırımın gerçekleşmesi halinde üzerinde yazılı bulunan teşviklerden yararlanma imkanı sağlayan, kalkınma planına uygun ve ülke ekonomisi için yararlı olduğu Hazine Müsteşarlığı'nca kabul edilen yatırımlara verilen bir belgedir.⁷¹

Tablo 14. Yıllar İtibariyle Eğitim Konusunda Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri

YILLAR	ADET	TOPLAM YATIRIM (MİLYON TL.)	SABİT YATIRIM (MİLYON TL.)	DÖVİZ TAHSİSİ (BİN \$)	İSTİHDAM (KİŞİ)
1990	32	1 573 569	1 570 904	2 173	3 832
1991	53	1 311 432	1 296 380	8 302	6 008
1992	30	1 762 970	1 695 561	12 809	1 824
1993	23	12 142 669	12 135 915	38 899	1 824
1994	19	3 648 774	3 457 318	10 337	1 806
1995	22	12 549 181	12 546 087	10 337	1 806
1996	52	23 506 036	23 502 780	25 151	6 530
1997	41	11 456 642	11 456 642	2 955	3 561
1998	51	38 057 871	38 057 871	8 101	5 147
1999	48	80 395 696	80 275 696	41 528	5 586
2000	60	149 088 717	149 088 717	84 756	5 800
2001(*)	8	13 523	—	5 865	450

Kaynak : T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı (*) Ocak-Mart

Hazine Müsteşarlığı tarafından teşvik kapsamına alınan eğitim projelerinin toplam yatırım tutarları 1999 ve 2000 yıllarında çok hızlı artış

⁷⁰ T.C.MEB, Özel Öğretim Kurumları G.M. , Özel Okullar (1995-1996), (M.E.Basımevi, 1.Baskı, 1996), s.15

⁷¹ Bükler, Aşıkoğlu, a.g.e., s.330.

kaydetmekle birlikte bu artışlar sonucu teşvik kapsamına alınan projeler içindeki payı % 1'in üzerine çıkmıştır. Ancak krizin de etkisiyle 2001 yılında tekrar azalmaya başlamıştır.

Hazine Müsteşarlığı tarafından yatırım teşvik belgesine bağlanan eğitim sektörü projelerinin toplam yatırım tutarlarının tüm teşvik belgeleri içindeki payı 1994-1998 yılları arasında % 1'in altında gerçekleşmişti. 1999 yılında 76 trilyon liralık 48 proje teşvik kapsamına alınmış ve proje sayısında meydana gelen azalmaya rağmen projelerin toplam yatırım tutarı bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 158 oranında artmıştır. 2000 yılında proje sayısı 60 adete çıkarken projelerin toplam yatırım tutarı da % 94 artışla 147 trilyon lira olmuş, 2001'de ise durum 1999 öncesine geri dönmüştür. 2001 Ocak-Mart döneminde 13,5 trilyon liralık sekiz proje teşvik kapsamına alınırken , bir önceki yılın aynı dönemine göre proje sayısı altı adet, proje tutarı da % 71 oranında azalmıştır.⁷²

Yatırımlara çeşitli teşvikler sağlanmakta ve teşvik mevzuatı günün ekonomik koşullarına göre zaman zaman değişikliğe uğramaktadır. Nitekim 23 Ocak 2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Hazine Müsteşarlığı'nın 2001/1 Sayılı Tebliği ile Teşvik Mevzuatı değiştirilmiştir.

Yatırımların, Devletçe yapılan yardımlardan ve teşviklerden yararlanması için herşeyden önce, yatırımın Teşvik Belgesine bağlanmış olması gerekmektedir.⁷³

Hazine Müsteşarlığı'na, Yatırım Teşvik Belgesi alabilmek için gerçek şahıslar, adi ortaklıklar, sermaye şirketleri, kooperatifler, iş ortaklıkları, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşları, dernekler ve vakıflar, yurt dışındaki yabancı şirketlerin Türkiye'deki şubeleri müracaat edebilmektedir.⁷⁴

Genel anlamda, yatırımlara sağlanan teşvik ve destek unsurları şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1) Yatırım indirimi
- 2) Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu İstisnası

⁷² "Yatırım Teşviklerinde Azalma" Dünya Ek: Özel Eğitim Kurumları (17 Mayıs 2001 Perşembe), s.3.

⁷³ "Son Değişikliklerle Yatırım Teşviği, Devlet Yardımı I," Ekonomist, (Ek:1, Yıl:11, Sayı:2001/14, 8 Nisan 2001), s.4.

⁷⁴ Aynı, s.5.

- 3) Katma Değer Vergisi İstisnası
- 4) Vergi, Resim Ve Harç İstisnası
- 5) Yatırımları Teşvik Fonundan Kredi Tahsisi

Son değişikliklerle nakit para şeklindeki teşvikler tamamıyla terk edilmiştir. Ayrıca son tebliğde daha öncekilerde bulunan enerji desteği ve arsa tahsisi de yer almamaktadır.⁷⁵

Yatırımın, teşvik belgesine bağlanabilmesi için asgari sabit yatırım tutarının;

- a) Gelişmiş yörelerde yapılacak yatırımlarda 600 Milyar TL.,
- b) Normal yörelerde yapılacak yatırımlarda 400 Milyar TL.,
- c) Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda 200 Milyar TL., olması gerekmektedir.

Finansal kiralama şirketleri aracılığıyla yapılacak yatırımlarda aranacak asgari sabit yatırım tutarı bu miktarların % 25'i kadardır.⁷⁶

Yatırım teşvik belgesine bağlanan yatırımlarda, yatırım indirimi oranları 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun Ek 3. Maddesi hükmü uyarınca belirlenmiştir. Buna göre yatırım indirimi oranları;

- a) Gelişmiş yörelerde yapılacak yatırımlar için % 40,
- b) Organize Sanayi bölgeleri ve kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlar için % 100'dür.
- c) Ayrıca, bu karar kapsamında normal yörelerde yapılacak yatırımlar ile yöre farkı gözetmeksizin, sabit yatırım tutarı 50 Milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirasının üzerindeki eğitim yatırımları da özel önem taşıyan sektör yatırımı olarak kabul edilmiştir.

Bu çerçevede özel önem taşıyan sektör yatırımlarına uygulanacak yatırım indirim oranları;

- a) Yöre farkı gözetmeksizin, özel önem taşıyan sektör yatırımları için bütün yörelerde % 100,

⁷⁵ Aynı, s.9.

⁷⁶ Aynı, s.12.

b) Normal yörelerde yapılacak diğer yatırımlar için % 60 olarak açıklanmaktadır.⁷⁷

Yapılan son değişikliklerle KOBİ Teşvik Mevzuatı da yeniden düzenlenmiş ve kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak eğitim yatırımları ile gelişmiş ve normal yörelerde yapılacak ilk ve orta eğitim yatırımlarına ait tevsi ve modernizasyon yatırımları da KOBİ Teşvik Kararnamesine dahil edilmiştir.

Aracı bankalara yapılacak KOBİ teşvik ilişkin müracaatlarda, eğitim yatırımlarında Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınacak izin belgesinin ibraz edilmesi zorunludur. Yatırımcı tarafından ilk başvuru eğitim yatırımları için Türkiye Kalkınma Bankası'nın ilgili şubelerine yapılır.⁷⁸

Belirtilen çerçevedeki eğitim yatırımları KOBİ'lere sağlanan tüm teşvik unsurlarından yararlandıkları gibi Yatırımları Teşvik Fonundan kredi sağlama imkanını sahiptir. Fon kaynaklı krediler sadece makine ve teçhizat alımı için (turizm, eğitim ve sağlık yatırımlarında bina inşaat harcamaları dahil olup, bu miktar sabit yatırımın %20'sini geçemez) yatırım kredisi ile hammadde ve işletme malzemesi alımına yönelik olarak işletme kredisi şeklinde kullanılabilir. Eğitim yatırımları için yatırım kredisi oranları, sabit sermaye tutarının kalkınmada öncelikle yörelerde % 50'si, normal yörelerde %40'ı gelişmiş yörelerde ise %30'u kadardır. Öngörülen yatırım kredisi miktarı 200 Milyar Türk Lirası'nı geçemez.

İşletme kredisi talep edilmesi halinde, faizsiz sabit yatırım tutarının % 20'sine kadar işletme kredisi tahsis edilebilir. Bu miktar 80 Milyar Türk Lirası'nı geçemez. Yatırım ve işletme kredilerinin birlikte kullanılması durumunda öngörülecek toplam kredi miktarı azami 280 Milyar Türk Lirası'dır.

Fon kaynaklarından kullanılan yatırım kredilerinin faiz oranları; kalkınmada öncelikli yörelerdeki yatırımlarda %10, diğer yörelerde ise %15'tir. İşletme kredilerine uygulanacak faiz oranı ise; kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda %15, diğer yörelerde ise %25'tir.

Fon kaynaklı yatırım kredilerinde vade azami 4 yıl, işletme kredilerinde ise 2 yıldır. Yatırım kredilerinde 1 yıl ödemesiz dönem uygulanır. Ödemesiz

⁷⁷ Aynı, s.15.

⁷⁸ "Son Değişikliklerle Yatırım Teşviği, Devlet Yardımı II." Ekonomist, (Ek:2, Yıl:11, Sayı:2001/15, 15.04.2001), s.31.

döneme ait faiz, kalan vade süresi içinde diğer taksitlerle birlikte faiz tahakkuk ettirmek suretiyle üçer aylık veya altışar aylık taksitler halinde tahsil edilir. Yatırım kredisinin ana para ve faiz ödemeleri, ödemesiz dönemi takip eden vadede ana para taksit ödemeleri ile birlikte tahsil edilir.⁷⁹

3. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE ÖZEL OKULLARI TEŞVİK UYGULAMALARI

Ülkemizde özel okulların işleyiş biçimleri hakkında önemli ölçüde bir bilgi eksikliği bulunduğundan bu okulların sistem içindeki oranı genişleyememiştir. A.B.D. ve diğer gelişmiş ülkelerde özel okullarla ilgili değişik anlayış ve teşvik uygulamaları ve buna bağlı olarak farklı işleyişler söz konusudur.

3.1. Paralı Okullara Direkt Yardım ve Vergi İadesi

Paralı okullar sadece öğrenci harçlarından elde edilen kaynaklara bağlı kalmaları nedeniyle herhangi bir yardım almadan devamlılıklarını sürdürmekte zorluk çekebilirler. Paralı okullar kendi imkanları ile işlemeye çalıştığı için finansal zorluk yaşayıp hizmetlerini sekteye uğrattığı zaman bundan doğacak zararları sadece paralı okullara devam eden öğrenciler ve aileleri değil bütün toplum paylaşır. Diğer tarafta paralı okulların yaşaması ve gelişmesinden bütün toplum ve devlet fayda sağlar.

Bu açıdan devlet paralı okulların bütün topluma olan faydalarını göz önünde tutarak bu okullara direkt yardımda bulunabilir. Devletin yapacağı yardım farklı biçimlerde olabilir. Örneğin direkt olarak finansal yardım yapabileceği gibi okullarda yürütülen bazı etkinliklerin sponsorluğunu üstlenebilir. Örneğin, okul kütüphanesinin veya laboratuvarının kurulmasını üstlenebilir. Bir diğer yardım biçimi olarak, okulu işleten kişi veya kuruluşa belli oranlarda vergi iadesi uygulanabilir. Vergi iadesi, özellikle A.B.D.'de devletin paralı okullara yardım ederken başvurduğu yaygın bir yoldur.⁸⁰ A.B.D.'de,

⁷⁹ Aynı, s.37.

⁸⁰ Memduhoğlu, a.g.e., s.209.

çocuğunu özel okullarda okutan vergi mükellefleri, özel okula ödedikleri eğitim ücretini, 'vergi iadesi' olarak geri almaktadırlar.⁸¹

3.2. Ailelere Yapılan Eğitim Yardımı

Devlet, paralı okulları geliştirmek için yapacağı direkt yardım türüne alternatif olarak çocuğu paralı okula devam eden ailelere de yardım edebilir. Bu yardım türü, devletin çocuk sahibi ailelere yapacağı direkt ödemeler şeklindedir. Devletin "ailelere eğitim yardımı" yapması düşüncesinin temeli M. Friedman'ın 1956 ve 1962'deki yayınlarına kadar uzanır. Friedman'a göre mevcut eğitim sistemi içinde çocuklarının eğitiminden tatmin olmayan anne-babalar çocuklarını paralı okullara göndermeleri durumunda devlete eğitim için ödedikleri vergiye ilaveten bir de çocuklarının paralı okuldaki eğitim masrafları için harcama yapmak zorunda kalıyorlar. Bu da bir tür eğitimde fırsat eşitsizliğidir. Bu durumu adalet mantığına ters bulan Friedman, çocukları paralı okullara devam eden ailelere, gerçek adaletin sağlanabilmesi için devletin yardım etmesi gerektiğini savunur.

Eğitim için ailelere yardım yapılması eğitime duyulan talebi artırır. Talebe cevap vermek için eğitim sektörüne çok sayıda girişimci katılır. Sonuçta artan rekabet ortamı içinde talebe cevap verebilmek için eğitim arzı da otomatikman yükselir. Bu şekilde eğitime yeni kaynaklar mobilize olur ve sunulan hizmetler kendiliğinden genişler.

3.3. Sözleşmeli Özelleştirme

Bir okulda sunulmaya çalışılan taşımacılık, bazı öğretim etkinlikleri, profesyonel yönetim, test hazırlama, ulusal düzeyde veri toplama ve işleme, personel alımı, hizmet içi eğitim, araştırma ve geliştirme gibi hizmet alanlarının sözleşme ile özel bir kuruma veya kuruluşa ısmarlanması bu tip bir özelleştirmeye girer. A.B.D.'nde federal hükümetin eğitim harcamalarının dörtte birinin sözleşmeli hizmet birimleri için yapılan harcamalar olduğu saptanmıştır. Araştırmalara göre, sözleşmeli özelleştirme ile herhangi bir özel kurum ve

⁸¹ Mutlu, a.g.e., s.146.

kuruluşa ödeme yapılarak sunulan bir hizmet, devlet eliyle sunulduğu zaman ki maliyetten daha az bir maliyetle sunulabilmektedir.

3.4. Load Shedding (Başka Kurumlara Devretme)

Devletin okullarda sunulan herhangi bir hizmeti sunmaktan ve finanse etmekten çekilerek özel kuruluşlara devretmesidir. Örneğin bir okulun yemek servisini sunmayı üstlenmeyip bu etkinliği bir özel kuruluşla bırakması bu tip bir özelleştirmedir. Eğitim sektöründe hizmet sunma amacıyla, okulların sunmaya çalışıp zarar ettiği birçok etkinlik vardır. Zarar getiren bu tip etkinlikler bu tür bir özelleştirmeye tabi tutularak daha verimli ve karlı hale getirilebilir.

3.5. Ev Okulu

Ev okulu özellikle A.B.D.'de uygulanmakta olan bir özelleştirme biçimidir. Ev okulu uygulamaları, ailelerin çocuklarını özellikle zorunlu eğitim çağında evde daha iyi eğitebileceklerine inanmaları sonucu ortaya çıkmıştır. A.B.D.'de birçok eyalette sertifikalı öğretmenler evlerde bu tür bir eğitim türünü uygulamaktadırlar. 1987'de yapılan bir araştırmaya göre, yaklaşık 200 000 aile ve 500 000 kişinin ev okulu Bu araştırmaya göre, okul yaşındaki çocukların % 1'inin bu tür okullara devam etmekte olduğu tahmin edilmektedir.⁸²

⁸² Memduhoğlu, a.g.e., ss.211,212.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDA MALİ YAPI

1. EĞİTİMİN BİR İŞLETME OLARAK DÜŞÜNÜLMESİ

Birim harcamaların hesaplanmasındaki amaçlardan biri, harcamaları rasyonelleştirmeye katkıda bulunmaktır. Rasyonelleştirmek, eğitimin verimliliğini artırmak için çaba harcamaktır. Uygulamada bu sonucu, sistemin girdi ve çıktısı (input-output) karşılaştırılarak ulaşılabilir. Eğitim alanında sistemin girdilerini ölçmeye izin veren bazı yöntemler geliştirilmiştir. Ancak eğitim kesimi ürününün değerini parasal olarak ifade etme gücüne bu gün de bir çözüm bulunamamıştır.

Sanayi işletmelerinde temel ilke, kazancın artırılmasıdır. Sanayi işletmelerinde olduğu gibi eğitimde de her karar, bir çok seçenek arasından en iyisinin seçimidir.⁸³

2. İŞLETMELERDE SERMAYE YAPISI VE FİNANSMAN SEÇENEKLERİ

Bir işletmenin başarılı olabilmesinin veya sürekliliğinin devamı için işletmeyi üç boyutta analiz etmek gerekir. Bunlar işletmenin yönetim yapısı, teknolojik gelişmeye uyumu ve işletmenin mali sistem şeklidir.⁸⁴

İşletmeler ihtiyaç duyduğu fonu temel iki kaynaktan karşılayabilir. İşletme ihtiyaç duyduğu sermayeyi işletmenin ortaklık hakkını satarak ediniyorsa buna özkaynak finansmanı; sabit bir sorumluluk veren borç edinerek kaynak sağlıyorsa borç-yabancı kaynak finansman yöntemi denir.

İşletmenin öz kaynak finansman yöntemini seçmesi durumunda, işletme herhangi bir sabit ödeme yükü ile karşı karşıya kalmaz. İşletme kar elde etmediği sürece hissedarlarına hiçbir ödeme yapmak zorunda değildir. Yabancı

⁸³ Adem, M., *Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası*, a.g.e., s.29.

⁸⁴ Cengiz Erol, *İşletmelerde Finansal Yönetim*, (İmge Kitabevi, 1. Baskı, 1999), s.305.

kaynak finansmanında ise, işletme kar elde etsin etmesin borcun getirdiği faiz yükünü ödemek zorundadır.⁸⁵

Borcun açık marjinal maliyeti özsermaye fonlarından düşüktür. Borç faizleri vergi matrahının hesaplanmasında gider kabul edilir. Bu nedenle de vergiden sonraki borcun maliyeti, vergiden önceki maliyetten çok daha düşüktür.⁸⁶

Bir işletme borç para aldığı zaman genellikle bir dizi sabit ödeme yapmayı üstlenir. Hissedarlar sadece borç sahiplerine ödeme yapıldıktan sonra ne kalırsa onu aldıkları için borcun finansal kaldıraç oluşturduğu söylenir. Borç sahiplerinin işletmenin gelirleri ve varlıkları üzerinde öncelik hakları olduğundan, işletme borç kullandığı zaman, işletme faaliyetlerindeki dalgalanmalar öz sermaye getirilerini daha çok etkiler. Böylece finansal kaldıraç öz sermaye getiri oranını daha riskli hale getirir.⁸⁷

Borçların tahsis edildiği varlıklar, işletmeye finansal giderlerin üzerinde bir gelir sağladığı sürece, finansal kaldıracın özsermaye karlılığı üzerindeki etkisi olumlu olacaktır. Buna karşılık sağlanan gelir, borçlanmanın getirdiği sabit yükleri (borç faizleri) karşılayamıyorsa finansal kaldıraç işletmenin öz sermaye karlılığı üzerinde olumsuz etkide bulunacaktır.⁸⁸ En uç durumda, eğer zor biri döneme girerse, finansal kaldıracı yüksek bir işletmenin borçlarını ödeyememesi olasıdır.⁸⁹

Bir işletmenin likit halde bulunması, borçlarını ödeme gücünü gösterir. Ancak, işletmelerin işlerinin bozulması ve tasfiyeye gitmesi durumunda da neler olacağının bilinmesi de çok önemlidir. Bu nedenle, işletmelerin borçlarının finansal yapı içindeki yeri ve bu durumun finansal sonuçlarının da araştırılması gerekir.

Mali yapı oranları, işletmenin ne ölçüde borçla finanse edildiğini ve borçla finansmanın işletme için ne kadar yararlı olduğunu ölçmeye yarar.⁹⁰

⁸⁵ Aynı, ss.306, 307.

⁸⁶ Semih Bükler, Rıza Aşıkoğlu, Güven Sevil, *Finansal Yönetim*, (Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1994), s.224.

⁸⁷ Richard A.Brealey, Stewart C.Myers, Alan J.Marcus, *İşletme Finansının Temelleri*.

Çevirenler:Ü.Bozkurt, T.Arıkan, H.Doğukanlı. (Literatür Yayıncılık, 1.Baskı, 1997), s.470.

⁸⁸ Süleyman Yükcü ve diğerleri, *Finansal Yönetim*, (Vizyon Yayınları, 1. Baskı, 1999), s.558.

⁸⁹ Brealey, Myers, Marcus, a.g.e., s.470.

⁹⁰ Ali Ceylan, *İşletmelerde Finansal Yönetim*, (Ekin Kitabevi Yayınları, 6. Baskı, 2000), s. 37.

Mali (Finansal) Yapı Oranları, işletmenin öz sermaye ve borçları ile bunlar arasındaki ilişkiyi inceler. Bu oranlar işletmenin öz sermayesinin yeterli olup olmadığının, kaynak yapısı içinde borç ve öz sermaye dengesinin ölçülmesinde kullanılır.⁹¹

Finansal Yapı Oranlarının en önemlilerinden biri Toplam Borç Oranıdır. Toplam borç oranı, yabancı kaynakların toplam aktiflere oranıdır. Bu oran kaldıraç oranı olarak da bilinir ve işletmeye borç verenlerin sağladığı fonların toplam kaynaklar içerisindeki yüzdesini gösterir.⁹²

$$\text{Toplam Borç Oranı (Kaldıraç Oranı)} = \frac{\text{Toplam Borçlar}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

Bu oranın % 50 olması normal kabul edilmekle birlikte genel ekonomik koşullar, enflasyon, kredi maliyetinin yüksekliği ve sektör koşulları oranın yorumlanmasında dikkate alınmalıdır.⁹³

Nakit girişleri düzenli ve nakit girişlerinde tahminlere göre daha az sapmalar olan işletmeler daha yüksek bir borç oranı ile faaliyetlerini sürdürebilirler.⁹⁴

Özel okullarda nakit girişleri tamamen öğrenci ücretlerine dayalıdır. Genellikle bir kısmı peşin alınan ücretlerin geriye kalan kısmı taksitlendirilmekte, dolayısıyla okulların nakit girişleri belli dönemlere toplanmaktadır. Nakit giriş ve çıkışlarının eş zamanlı olmaması sebebiyle bazı dönemlerde nakit sıkışıklığına düşmemek ya da atıl fonların oluşmaması için nakit planlaması önem kazanmaktadır.⁹⁵

İşletmenin nakit girişleri ve çıkışlarını koordine etmede yararlanacağı araçların en önemlisi nakit bütçesidir. Nakit bütçesinin düzenlenmesinin amacı işletmenin nakit ihtiyaçlarının zamanında tespit edilmesidir. Ayrıca işletme bu

⁹¹ Semih Bükler, Rıza Aşıkoğlu, Güven Sevil, **Finansal Yönetim**, (Anadolu Üniversitesi Yayınları Eskişehir 1999), s.46.

⁹² Ceylan, a.g.e., s.38.

⁹³ Bükler, Aşıkoğlu, Sevil, a.g.e., s.48.

⁹⁴ Ceylan, a.g.e., s.39.

⁹⁵ Bükler, Aşıkoğlu, Sevil, a.g.e., s.74.

yolla nakit fazlası olacağı günleri önceden belirleyerek bunlardan gelir sağlama yoluna başvurulabilir.

3. ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDA FİNANSMAN KAYNAKLARI

3.1. Kısa Vadeli Ticari Banka Kredileri

Ticaret bankaları, kısa ve orta süreli para piyasasının temel taşlarını oluşturur.

İşletmeler, genel olarak işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak veya müşteriden olan alacaklarını finanse etmek için kısa süreli banka kredilerine başvururlar.⁹⁶

Bankalardan sağlanan krediler çeşitli isimler altında sınıflandırılabilir:

3.1.1. Avans Kredisi:

İşletmeler genellikle mal, senet, menkul kıymet, altın gibi değerlerin karşılığında avans şeklinde kredi kullanabilmektedirler. Bu tür kredide, kredi işletmeye bir defada verilir ve geri ödemesi de aynı şekilde olur.⁹⁷

3.1.2. Cari Hesap Kredisi:

Bu tür kredilerde, kredi kurumu müşterisine belirli bir limite kadar kredi açmakta; müşteri ise gereksinimlerine göre hesaptan para çekmekte, kredi de bu şekilde bir cari hesap üzerinden yürütülmektedir.

Batılı ülkelerde yaygın bir müşteri kitlesine kullandırılan cari hesap kredisinin aynı zamanda riski de düşüktür.

3.1.3. İskonto Kredisi:

Uygulamada senet kırdırılması olarak da bilinen iskonto işlemi, bankalarca süresi henüz dolmamış poliçe, bono ya da çeklerin vadesine kadar

⁹⁶ Öztin Akgüç, *Finansal Yönetim*, (Avcıol Basım-Yayın, 7. Baskı, 1998), s.534.

⁹⁷ Nurhan Aydın, *Finansal Yönetim*, (Birlik Ofset, 1999), s.239.

olan faiz ve komisyonların indirilmesinden sonra bedelinin, müşteriye peşin olarak ödenmesidir.

Senetlerin iskonto edilebilmesi için genellikle vade bitimine üç ay kalmış, Merkez Bankası'nda reeskonta kabul edilebilir nitelikte olmaları gerekmektedir.⁹⁸

3.1.4. Açık Kredi:

Açık kredi, müşterinin yalnızca kredi değerliliğine bağlı olarak kullandırılan kredilerdir. Bu tür kredi de maddi bir güvence söz konusu olmayıp tek güvence müşterinin imzasıdır.

3.1.5. Kefalet Karşılığı Kredi:

Bu tür krediler müşteri ile kredi değerliliğine güvenilen kefil ya da kefiller olmak üzere en az iki imza karşılığında kullandırılır.⁹⁹

Kefalet karşılığı kredi, uygulamada genellikle küçük işletme sahiplerinin başvurdıkları bir kredi türüdür. Özellikle Halk Bankası ve Ziraat Bankası kaynaklarından kredi kullananlar bu krediye başvurmaktadır.¹⁰⁰

3.2. Ödenecek Tahakkuk Etmiş Masraflar

Tahakkuk etmiş masraflar işletmenin borcu olan fonlardır. Bu bakış açısı ile bakıldığında diğer herhangi bir borç gibi veya işletmenin borçlandığı fonlar gibidir. İşletme bütün tahakkuk etmiş masraflarını ödemiş olsaydı, bu ödemeleri yapabilmek için bir başka yerden fonlar sağlamış olması gerekirdi. Bu nedenle, tahakkuk etmiş masraflar diğer finansman kaynaklarının ikamesidir.¹⁰¹

Gelirin elde edilmesi ile verginin ödenmesi ve sigorta priminin kesintisi ile ödenmesi arasında genellikle belli bir süre vardır. Vergi, resim ve sigorta primlerinin yasal çerçevede belirli bir süre sonra ödenmeleri veya gecikme

⁹⁸ Niyazi Berk, *Finansal Yönetim*, (Türkmen Kitabevi, 2.Baskı, 1995), s.149.

⁹⁹ Aydın, a.g.e., s.242.

¹⁰⁰ Ceylan, a.g.e., s.108.

¹⁰¹ Robert W.Kolb, Ricardo J.Rodriguez, Adam E.Carlin, *Finansal Yönetim*. Çeviren: Ali İhsan Karacan, (Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:36, Pelin Ofset), s.64.

sorunu ve faiz yüklenilerek gelecekteki belli tarihlerde ödenmeleri, işletmeler için kısa vadeli fon kaynağı oluşturmaktadır.¹⁰²

3.3. Factoring

Factoring, işletmelerin genellikle kısa vadeli satışlardan doğan alacak haklarının, factorlere satılmasıyla, işletmelere fon sağlama olanağı veren bir finansman yöntemidir. Factoring işlemini yapan kuruluşlara factor denir. Factoring, factor ile alacaklı işletme arasında yapılan ve süreklilik gösteren bir anlaşmadır.¹⁰³

3.4. Teşvik Fonlarından İşletme Kredisi Sağlanması

Devletin sosyal ve/veya ekonomik açıdan teşvik edilmesini uygun gördüğü sektörlerde elverişli şartlarda kredi sağlamak için özel fonlar kurulabilir.¹⁰⁴

Özel Öğretim Kurumları için 'KOBİ Teşvik Mevzuatı'na göre, teşvik belgesine bağlanmış yatırımlarda, yatırım ve işletme kredisi olarak belli oranlar çerçevesinde, Yatırımları Teşvik Fonundan kredi sağlama olanağı vardır.

3.5. Orta Vadeli Banka Kredileri

Orta vadeli banka kredilerini diğer işletme kredilerinden ayıran iki temel özellik vardır. Birincisi; vadenin bir yıldan uzun olması, ikincisi ise verilen kredinin bir borç anlaşmasına bağlanmış olmasıdır. Orta vadeli borçların ödenmesi, ödeme planına uygun olarak üç aylık, altı aylık veya yıllık olarak yapılır.¹⁰⁵

Orta vadeli banka kredileri, normal krediler ve döner krediler olarak¹⁰⁶ kullanılabilmektedir.

¹⁰² Ceylan, a.g.e., 113.

¹⁰³ Aynı, s.125.

¹⁰⁴ Akgüç, a.g.e., s.581.

¹⁰⁵ Ceylan, a.g.e., s.140.

¹⁰⁶ Aydın, a.g.e., s.262.

3.6. Bankalar Dışındaki Finans Kurumlarından İpotek Karşılığı Kredi Sağlanması

Sigorta şirketleri ellerinde toplanan fonlar ile ipotek karşılığı uzun süreli kredi verebilmektedirler. Özellikle sermaye piyasasından fon sağlamaları çok güç ya da pahalı olan küçük çaplı işletmeler, bu olanaktan yararlanarak uzun süreli fon sağlayabilmektedir. Sigorta şirketlerinden ipotek karşılığı alınan kredilerin süresi, ticaret bankalarının vermiş olduğu orta vadeli kredilerden daha uzun olmaktadır.¹⁰⁷

3.7. Alternatif Finansman Kaynakları

3.7.1.. Leasing (Finansal Kiralama)

Finansal kiralama, belirli bir süre için kiralayan ve kiracı arasında imzalanan ve üreticiden kiracı tarafından seçilip, kiralayan tarafından satın alınan bir malın, mülkiyetini kiralayanda, kullanımını ise kiracıda bırakan bir sözleşme olup, malın kullanımı belirli bir kira ödemesi karşılığında kiracıya bırakılmaktadır.¹⁰⁸

Okullarda yer alan yemekhane, toplantı salonları, park alanları, anfiler, adiovisiol araçlar, ticari gaye ile rahat işletilebilecek, özel sektörün ilgisini çekebilecek yerlerdir. Bu tip yerler Leasing tipi özelleştirme ile çok kolay ve masrafsız kurulabilir. Leasing sadece devlet okulları için değil özel okullar için de uygulanabilir.¹⁰⁹

Yatırım yapan kuruluşlar için % 100 oranında finansman sağlayan leasing, tarımdan hizmetler kesimine, turizmden sanayinin birçok sektörüne kadar her alanda uygulanabilmektedir.¹¹⁰

3.7.2. Franchising (İhale)

Eğitim kurumlarında sunulan herhangi bir hizmet alanı ihale yolu ile özel bir kuruluşa devredilir. Devredilen hizmet alanını üstlenen özel kuruluş,

¹⁰⁷ Akgüç, a.g.e., s.686.

¹⁰⁸ Ali Ceylan, *Finansal Teknikler*, (Ekin Kitabevi, 2.Baskı, 1995), s.55.

¹⁰⁹ Memduhoğlu, a.g.e., s.211.

¹¹⁰ Güven Sevil, *Konaklama İşletmelerinde Finansal Yönetim*, (Eskişehir, 1995), s.39.

devraldığı hizmeti bütün okullarda yürütme hakkına sahip olur. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın veya Müdürlüğü'nün sorumluluk sınırları içindeki bütün okulların yemekhane servisini hizmet ağı geniş olan çeşitli kuruluşlara sunma hakkını vermesi gibi... Okullardaki fotokopi, kantin işletmeciliği gibi alanlar da bu şekilde bir firmaya veya kuruluşa devredilerek, okul tarafından sunulan hizmetin işletmecilik hakkı bir firma veya kuruluşun tekeline bırakılmış olur.¹¹¹

3.7.3. Risk Sermayesi

Risk sermayesini finansman açısından, teknolojik yeniliklerle büyümeye çalışan küçük bir işletmenin hisse senetlerinin satın alınması şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu nedenle, risk sermayesi yatırımı bir özsermaye yatırımıdır. Risk sermayedarının amacı, yatırım yapılan şirketin denetimini ele geçirmek değildir.¹¹²

Risk sermayesi; sermaye yatırımlarıyla ilgili özel bölümleri olan bankalar tarafından, çok sayıda bağımsız ve yarı bağımlı kuruluşlar tarafından sağlanır. Risk sermayesi son yıllarda hızla büyümekte ve vergi kolaylıkları sayesinde ona olan ilgi artmaktadır.¹¹³

¹¹¹ Memduhoğlu, a.g.e., s.211.

¹¹² Ceylan, A., Finansal Teknikler, a.g.e., s.97.

¹¹³ Peter Wilson, Finans Yönetimi: Güçlü Şirket Başarılı Yönetim, Çeviren: Engin Müstecaplıoğlu, (Epsilon Yayıncılık, 1996), s.173.

4. ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDA FİNANSAL SORUNLAR

Türkiye'de Milli Eğitimin özel girişimcilik ve özel Finansman kaynaklarından giderek artan bir biçimde yararlanması gerekmektedir. Buna bağlı olarak Türk Milli Eğitim sistemini özel girişimcilik ve özel finansman kaynaklarından yararlanmaya imkan sağlayacak değişikliklerin bir bütünlük ve tutarlılık içinde yapılması gerekmektedir.

Türkiye'de özel okulların Anayasa gereğince devletin ücretsiz olarak yapmak zorunda olduğu bir hizmeti yaparak, devletin üzerinden eğitimle ilgili mali yükün bir kısmını alarak devlete katkı yapmaktadır.¹¹⁴

Ancak Özel Öğretim Kurumları Yasasına göre bu kurumlar öğrenci kapasitelerinin % 2'sinden az olmamak üzere ücretsiz öğrenci okutmakla yükümlüdürler. Milli Eğitim Bakanlığı ücretsiz öğrenci miktarını % 10'a kadar arttırabilir. Böyle bir müdahale özel öğretim kurumlarının mali yapısı üzerine olumsuz etkiler yapmaktadır.¹¹⁵

Yine aynı kanuna göre özel okullarda öğretmenlere ödenen ücret, devletin verdiği az olamaz. Öğretmen ücretlerinden vergi kesintisi yapılmayabilir ya da az yapılabilir. Ayrıca eğitim giderleri vergiden düşülerek masraf olarak gösterilebilir.¹¹⁶

Gerek öğrenci ücretleri, gerekse öğretmenlere ödenen ücretler, serbest piyasa ekonomisi içerisinde belirlenmesi gereken bir husustur.¹¹⁷

Eğitim ve öğretim hizmeti veren özel öğretim kurumları sosyal bir işlev yapmakla birlikte bu kurumlar ekonomik birer işletmedir. Rekabete dayalı piyasa ekonomisinde işletmelerin gelişmesi, kar elde etmelerine bağlıdır. Elde edilen karlar yeniden yatırıma dönüştürülerek özel okulların büyüme ve gelişmesi sağlanabilir. Yine işletmelerin kar elde etmesi, sermaye piyasaları kanalıyla bu işletmelere daha fazla kaynak aktarılmasına imkan verecektir.¹¹⁸

Özel okullar her ne kadar ekonomik bir birim ise de kapasite arttırımı, fiyat indirimi ya da ürünün yenilenmesi gibi esneklikler bu birimler için

¹¹⁴ Orhan Morgil, "Özel Okulların Sorunları ve Çözüm Önerileri"Paneli (İTO Yayınları, 1997), s.12.

¹¹⁵ Aynı, s.13.

¹¹⁶ Dündar Uçar, "Özel Okulların Sorunları ve Çözüm Önerileri"Paneli (İTO Yayınları, 1997), s.57.

¹¹⁷ Erdoğan Aslan, "Özel Okulların Sorunları ve Çözüm Önerileri"Paneli (İTO Yayınları, 1997), s.52.

¹¹⁸ Morgil, a.g.m., s.14.

uygulanamamaktadır.¹¹⁹ Bu nedenle piyasa ekonomisinde, özel kesimin eğitim sektörüne büyük miktarda kaynak aktarması ve yatırımlarını arttırması için kapsamlı teşvik tedbirlerinin uygulanması kaçınılmaz olarak gözükmemektedir.¹²⁰

Özel Okullar teşvik edilmekle birlikte bu kurumlar, tanınan bu teşviklerden faydalanmakta güçlüklerle karşılaşmakta , dolayısıyla teşvikler kağıt üzerinde kalmaktadır. Oysa bu sektör banka faizine tahammül edememektedir.¹²¹

Merkez Bankası, bankacılık sektörünün eğitim sektörüne açtığı kredilerin miktarının çok küçük olduğunu açıklamıştır. Merkez Bankası'nın tespitine göre bankacılık sektörünün 1998 yılında açtığı 19,6 katrilyon Türk Liralık kredi içerisinde eğitim sektörüne 15,6 trilyon TL. ile % 8'lik pay düştüğünü tespit etmiştir. Eğitim sektörünün 1998 yılında aldığı kredi bir önceki yıla göre % 70 artış gösterirken, kredinin 9,4 trilyon TL.'lik kısmının nakit, 4,2 trilyon TL.'lik kısmının nakit dışı olduğu, 2 trilyon TL.'lik kredinin takipte olduğu bildirilmiştir. T.C.Merkez Bankası'nın bilançosu incelendiğinde ise, 44 firma 1998 yılında 2,6 trilyon TL. kısa, 592 milyar TL. orta ve uzun vadeli olmak üzere toplam 3,2 trilyon TL. nakit, 2 trilyon TL.'lik da nakit dışı kredi kullanmışlardır. Başka bir saptamaya göre 1997 yılında 61,3 milyar TL. kar eden firmalar, 1998 yılı karlarını 1,448 trilyon TL.'ye çıkarmışlardır. Tespitlere göre 1998 yılında 35 firma 2 trilyon TL. kar, 9 firmada 552 milyar lira zarar göstermiştir.

Tablo 15. Özel Okullarda Karlar

KAR/ ZARAR	1996		1997		1998	
	Firma Sayısı	Toplam Milyar TL.	Firma Sayısı	Toplam Milyar TL.	Firma Sayısı	Toplam Milyar TL.
KAR	37	520	35	983	35	2 000
ZARAR	7	400	9	922	9	552
TOPLAM	44	120	44	61	44	1 448

Kaynak: T.C .Merkez Bankası

¹¹⁹ Uçar, a.g.m., s.55.

¹²⁰ Morgil, a.g.m., s.14.

¹²¹ Dündar Uçar, "Ulusal Eğitimde Özel Okulların Yeri ve Sorunları"Paneli (İTO Yayınları, 1999), s.36.

T.C. Merkez Bankası'nın 44 özel okulda yaptığı incelemeye göre Türkiye, özel okul eğitiminde dünyada sonuncu sıralarda yer almakta ve atıl kapasite ile çalışmaktadır. Doluluk oranını %50 dolayında olduğunu açıklayan Merkez Bankası, eğitim sistemi içindeki payının % 1,5 düzeyinde olduğunu, bu yapıyla Türkiye'nin dünya özel okul eğitimi sıralamasında sonuncu sıralarda olduğunu belirtmiştir.

Merkez Bankası'nın araştırma yaptığı 44 özel okuldan 24 adedi anonim şirket, 17 adedi limited şirket ve 3 adedi ise şahıs firmasıdır.¹²²

Tablo 16. İstihdam Kriterine Göre Ölçek Büyüklükleri (1998)

Büyüklükler	Küçük Ölçekli (-50 kişi)	Orta Ölçekli (50-500 kişi)	Büyük Ölçekli (500 + kişi)	Toplam
Firma Sayısı	13	28	3	44
İstihdam(kişi)	417	5 015	2 288	7 720
Net Satışlar(Milyar TL.)	1 809	16 102	5 292	23 203
Artış (%) 98/97	73,5	121,2	96,6	110,7
Aktif Toplamı(Milyar TL.)	1 732	22 579	6 925	31 236
Artış (%) 98/97	164,8	143,8	77,4	126,1
Özkaynak (Milyar TL.)	501	7 629	1 212	9 342
Artış (%) 98/97	243,2	102,5	513,9	127,3

Kaynak : T.C. Merkez Bankası

“Özel okulların bu gün içinde bulunduğu durumun kurumsallaşma ile çözüleceği düşüncesinden hareketle halka açılmak verilecek en doğru karar olacaktır. Halka açılan okulun hisse senedini alanlara sağlanan yönetime katılım, kar payı ve eğitim ücretlerinden indirim gibi avantajlar, veliyi okul için yatırım yapmaya itecektir”.¹²³

¹²² “T.C.M.B.: Özel Okullarda Karlar...,” *Dünya*, (Ek: Özel Eğitim Kurumları, 24 Ağustos Perşembe 2000), s.3.

¹²³ Yılmaz Sürer, “Yeni Ufuklar Halka Açılıyor...,” *Dünya* (Ek:Özel Eğitim Kurumları, 24 Ağustos Perşembe 2000), s.16.

Türkiye’de eğitim sektörünün ülke ve toplum ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde geliştirilmesi için gerçekçi tedbirler uygulamaya konulabilir:

_Özel öğretim kurumlarına bedelsiz kamu arsası tahsis edilebilir,

_Özel öğretim kurumları, kurumlar vergisinden muaf olabilir (turizm sektöründe olduğu gibi)

_Özel okullara uzun vadeli ve düşük faizli yatırım kredisi sağlanabilir.¹²⁴

_Özel okul yatırımlarının özendirilmesi için düşük faizli kullanım ve destekleme kredisi gibi bir kredinin ihdası¹²⁵

_Su, elektrik, telefon gibi genel giderlerde resmi okul tarifi uygulanabilir,¹²⁶

_Özel okul ücretlerinden alınan % 8 Katma Değer Vergisi % 2-3 gibi daha düşük bir orana çekilebilir,

_Öğrenci taşıma ve yemek ücretlerinden alınan % 15 Katma Değer Vergisinin oranı düşürülebilir.¹²⁷

¹²⁴ Morgil, a.g.m., s.14.

¹²⁵ Talat Uğur, “Özel Okulların Sorunları ve Çözüm Önerileri”Paneli, (İTO Yayınları, 1997), s.20.

¹²⁶ “Özel Okullar Sınıf Atlamak İçin Destek Bekliyor...,” Dünya (Ek:Özel Eğitim Kurumları, 24 Ağustos Perşembe 2000), s.1.

¹²⁷ Uğur, a.g.m., s.20.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL BÖLGESİNDE EĞİTİM-ÖĞRETİM HİZMETİ VEREN ÖZEL OKULLARIN FİNANSMAN SORUNLARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde İstanbul'da eğitim-öğretim hizmeti veren özel okulların finansal sorunlarını tespit etmeye yönelik araştırma yer almaktadır.

Bu bölümde sırasıyla; araştırmanın amacı, araştırmanın kapsamı ve sınırları, araştırma yöntemi, araştırma sonucunda elde edilen bulgular ile araştırmanın dayandığı hipotezler ve bunların değerlendirilmesi konuları yer almaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu günkü eğitim sistemimizde özel öğretim kurumlarına gereken önemin verilmesi gereği artık anlaşılmıştır.

Toplumdaki okur-yazarlık oranının artması ve eğitim düzeyinin gelişmesi için nüfusa göre okullaşma oranının artması gerekmektedir. Özel öğretim kurumları devletin ücretsiz olarak üstlendiği bu yükün bir kısmını üzerine alarak hem topluma eğitim hizmeti vermekte hem de istihdam yaratarak ekonomiye katkıda bulunmaktadır. Ancak özel öğretim kurumları özellikle de özel okullar gelişmiş ülkelerdeki kadar büyüüp toplumdaki yerini bulamamışlardır.

Bu araştırmada, özel okulların yeterince gelişmemesinde öncelikli yeri olan finansman sorunlarına değinilerek çözüm yolları önerilmesi amaçlanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI

Bu araştırmada İstanbul bölgesinde eğitim-öğretim hizmeti veren çeşitli seviyedeki özel okullardan özel liseler (yabancı ve azınlık okulları hariç) esas alınmıştır. İstanbul'da eğitim öğretim hizmeti veren 95 özel liseden 38'inde uygulanan anket çalışması, özel okul kurucuları veya yöneticileri ile yüzyüze

görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmasındaki sorular 23 tane olup tezin teorik kısımlarından yararlanılarak ve sektörün finansman sorunlarına ışık tutacak şekilde hazırlanmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN Y NTEM 

Bu kısımda sırasıyla; örneklem seçimi, verilerin toplanması, soruların niteliği ve verilerin analiz yöntemi konuları hakkında bilgiler verilmektedir.

3.1. Örneklem Seçimi

Araştırmada  zel okulların en yoğun olarak bulunduğu İstanbul ili tercih edilmiştir. İstanbul'da bulunan çeşitli seviye ve kademedeki okullardan özel liseler seçilmiştir. İstanbul ilindeki 95 özel liseden (yabancı ve azınlık okulları hariç) yaklaşık % 15'i vakıf yönetiminde olup bunlar araştırma kapsamına alınmamıştır. Geriye kalan özel liselerden rastgele seçilen 38 özel lise araştırmanın örnek kütlesini olu tırmaktadır.

3.2. Verilerin Toplanması

Araştırmada verileri objektif olarak toplayıp, istatistiksel yöntemlerle analizler yapabilmek amacı ile anket yöntemi uygulanmıştır. Anket çalışmasındaki soruların açık, anlaşılır ve kısa olmasına  zen gösterilmiştir. Çalışmada  rnek kütleye anket yöntemi ile sorulan sorulara cevap alınarak genel sonuçlara varma amacı g d lm  t r.

Anket formları bizzat özel liseleri dolaşarak, verilerin daha sağlıklı olabilmesi için özel okul kurucuları veya yöneticileri ile yüzyüze g r  lerek doldurulmuştur. Anket  alı ması 3 ay sürmüştür.

Anket formunun bir  rne i Ek-1'de verilmiş olup 5 sayfadan oluşmaktadır.

3.3. Soruların Niteliği

Anketteki sorular genel olarak işletmenin yapısını, finansman ihtiyaçlarını hangi yollarla karşıladıklarını, finansal durumunu, finansman tekniklerinin kullanılma oranını belirlemeye yöneliktir.

Anketteki birinci soruda; işletmenin hukuki yapısını belirlemeye yöneliktir. İşletmelerin niteliklerini tanımaya yönelik olarak sorulmuştur.

İkinci soruda; işletmede çalışan personel sayısı sorularak, işletmenin büyüklüğü hakkında bir fikir edinilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü soruda; işletmenin doluluk oranı dolayısıyla kapasite kullanım oranı belirlenmeye çalışılmıştır.

Dördüncü soruda; işletmenin hangi teşvik ve desteklerden ne ölçüde yararlandığı öğrenilmeye çalışılmıştır.

Beşinci soruda; işletmenin finansal planlamaya dolayısıyla finansal yönetime yaklaşımlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Altıncı soru; beşinci soru ile bağlantılı olup işletmelerin hangi vadeli tedbirlerle yönetildiklerini anlamaya yöneliktir.

Yedinci soruda; işletmenin nakit akışına ne derecede önem verdiği öğrenilmeye çalışılmıştır.

Sekizinci soru; işletmenin temel olarak hangi finansman kaynağına dayandığını tespit etmeye yöneliktir.

Dokuzuncu soruda; işletmenin finansmanla ilgili uzman kişi veya kurumlardan bilgi ve görüş alıp almadıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Onuncu soruda; işletmenin finansal durum analizine ne ölçüde önem verdikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Onbirinci soruda; işletmenin finansal kaldıraç oranının dolayısıyla ne ölçüde borçla finansman sağlandığının öğrenilmesi amaçlanmıştır.

Onikinci soruda; işletmelerin son bir yıl içerisinde banka kredisi kullanıp kullanmadıkları öğrenilmeye çalışılmıştır.

Onüçüncü soru; onikinci soru ile bağlantılı olup hangi amaçla banka kredisine başvurulduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Ondördüncü soruda; işletmenin hangi vadeli kredilere yöneldiği öğrenilmeye çalışılmıştır.

Onbeşinci soruda; banka kredisi kullanmama nedenlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Onaltıncı soruda; işletmenin krize karşı tutumu öğrenilmeye çalışılmıştır.

Onyedinci soruda; işletmenin finansman sıkıntısı içinde olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Onsekizinci soru; onyedinci soru ile bağlantılı olup finansman konusundaki darboğazın nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Ondokuzuncu soruda; işletmenin sermaye piyasası hakkındaki tutumları öğrenilmeye çalışılmıştır.

Yirminci soru; ondokuzuncu soru ile bağlantılı olup, işletmenin halka açılması durumunda hisse senedini satın alan veliye sağlanabilecek kolaylıkların belirlenmesine yöneliktir.

Yirmibirinci soruda; işletmenin finansman tekniklerinden ne ölçüde yararlandıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yirmiikinci soru; yirmibirinci soru ile bağlantılı olup, işletmenin hangi finansman tekniğini tercih ettiğinin belirlenmesine yöneliktir.

Yirmiüçüncü soruda; anket çalışması yapılan işletmelerin ünvanı, adresi, telefon ve faksı not edilmiştir.

4. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR VE BUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmada kullanılan anket çalışması sonucunda ulaşılan bulgular öncelikle yüzdelik yöntemi ile ayrı ayrı ele alınmıştır. Sonrasında araştırmadan elde edilen bulgular ile çeşitli hipotezler geliştirilerek ki-kare (Chi-Square) yöntemi ile istatistiksel açıdan değerlendirilmiştir.

4.1. Ankete Katılan İşletmelerin Hukuki Yapıları

Tablo 17. Ankete Katılan İşletmelerin Hukuki Yapıları

	Şahıs	Limited	Anonim	Diğer
İşletme Sayısı	1	15	22	0
Yüzde	2,6	39,5	57,9	0

Tablo 18’de görüldüğü üzere ankete katılan 38 işletmeden 1’i (%2,6) şahıs işletmesi, 15’i (%39,5) Limited şirket, 22’si (%57,9) Anonim şirkettir.

4.2. Çalışan Personel Sayılarının Dağılımı

Tablo 18. Çalışan Personel Sayılarının Dağılımı

	50'den az	50-100	100-150	150-200	200'den fazla
Sayı	1	10	15	7	5
Yüzde	2,6	26,3	39,5	18,4	13,2

Tablo 19'da görüldüğü gibi; çalışan personel sayısına göre ankete katılan 38 işletmeden 1'i (%2,6) küçük, 37'si (%84,2) orta boy işletmedir.

4.3. Doluluk Oranlarının Dağılımı

Tablo 19. Ankete Katılan İşletmelerin Doluluk Oranları Dağılımı

	%50'den az	%50-%60	%60-%70	%70-%80	%80-%90	%90-%100
Sayı	5	10	9	7	7	0
Yüzde	13,2	26,3	23,7	18,4	18,4	0

Ankete katılan işletmelerden % 13,2'si yarıdan az, %26,3'ü %50-%60 arası, % 23,7'si %60-%70 arası, %18,4'ü %70-%80 arası, %18,4'ü ise %80-%90 arasında oranlarda kapasitelerini kullanmaktadırlar.

4.4. Teşvik ve Desteklerden Yararlanma Dağılımı

Tablo 20. Teşvik ve Desteklerden Yararlanma Dağılımı

	İşletme Sayısı	Yüzde
Yatırım İndirimi	8	21,1
Yatırımları Teşvik Fonundan Sağlanan Yatırım Kredisi	0	0
Yatırımları Teşvik Fonundan Sağlanan İşletme Kredisi	0	0
KOBİ Teşvik Mevzuatı Çerçevesinde Sağlanan Kredi	0	0
Kuruluşta Tanınan 5 Yıllık Vergi Muafiyeti	15	39,5
Yararlanmıyoruz	15	39,5

Tablo 21’de görüldüğü üzere; ankete katılan işletmelerin %21,1’i yatırım indiriminden, %39,5’i kuruluştan tanınan vergi muafiyetinden yararlanmış olup, %39,5’i ise herhangi bir teşvik ve destekten faydalanmamıştır.

4.5. İşletmelerin Finansal Planlama Yapma Dağılımı

Tablo 21. İşletmelerin Finansal Planlama Yapma Dağılımı

	Evet	Hayır
İşletme Sayısı	32	6
Yüzde	84,2	15,8

İşletmelerin % 84,2’si finansal planlama yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuca göre işletmelerin planlama yapmayanlara göre daha profesyonelce yönetildikleri söylenebilir.

4.6. Finansal Planlama Türü Dağılımı

Tablo 22. Finansal Planlama Türü Dağılımı

	Kısa Dönemli	Uzun Dönemli
İşletme Sayısı	30	2
Yüzde	93,8	6,2

Bir önceki soruya olumlu cevap veren işletmelerden %93,8’i kısa dönemli finansal planlama yaptıklarını belirtmişlerdir. Buna göre planlama yapan işletmelerin finansmanı kısa vadeli tedbirlere dayalı olarak yürüttükleri sonucuna varılmaktadır.

4.7. İşletmelerin Nakit Akış Planlama ve Bütçeleme Dağılımı

Tablo 23. Nakit Akış Planlama ve Bütçeleme Dağılımı

	Evet	Hayır
İşletme Sayısı	36	2
Yüzde	94,7	5,3

İşletmelerin % 94,7'sinin nakit akışına önem verdiği elde edilen sonuçlardan anlaşılmaktadır.

4.8. Kullanılan Finansman Kaynaklarının Dağılımı

Tablo 24. Kullanılan Finansman Kaynaklarının Dağılımı

	Kısa Vadeli Banka Kredisi	Orta Vadeli Banka Kredisi	Özsermaye	Diğer
Sayı	2	2	33	1
Yüzde	5,3	5,3	86,8	2,6

Ankete katılan işletmelerin %86,8'inin finansmanı çoğunlukla özsermayeye dayalıdır.

4.9. İşletmelerin Dışarıdan Destek Alma Dağılımı

Tablo 25. Dışarıdan Destek Alma Dağılımı

	Evet	Hayır
İşletme Sayısı	11	27
Yüzde	28,9	71,1

İşletmelerin %28,9'u finansman konusunda dışarıdan destek ve bilgi aldıklarını, %71,1'i ise almadıklarını belirtmiştir. Buna göre işletmelerin finansman sorunlarını tamamen kendi bilgi ve tecrübelerine dayalı olarak

yürüttükleri, kararların alınmasında uzman görüşüne başvurmadıkları söylenebilir.

4.10. İşletmelerde Finansal Analiz Yapma Dağılımı

Tablo 26. İşletmelerde Finansal Analiz Yapma Dağılımı

	Evet	Hayır
İşletme Sayısı	18	20
Yüzde	47,4	52,6

Ankete katılan işletmelerin %47,4'ü finansal analiz yaptıklarını, %52,6'sı ise yapmadıklarını belirtmiştir. Buna göre işletmelerin büyük çoğunluğunun finansal yönetime gereken önemi vermedikleri sonucuna varılmaktadır.

4.11. İşletmelerin Borç Toplamının Toplam Aktiflere Oranı Dağılımı

Tablo 27. İşletmelerin Borç Toplamı/Toplam Aktifler Oranı Dağılımı

	İşletme Sayısı	Yüzde
%5'den az	21	55,3
%5-%15 arası	8	21,1
%15-%35 arası	6	15,8
%35-%50 arası	1	2,6
%50'den fazla	2	5,3

Tablo 28'den anlaşıldığı üzere; işletmelerin %55,3'ü oldukça düşük finansal kaldıraç oranı ile çalışmaktadırlar.

4.12. Banka Kredisi Kullanma Dağılımı

Tablo 28. Banka Kredisi Kullanma Dağılımı

	Evet	Hayır
İşletme Sayısı	13	25
Yüzde	34,2	65,8

İşletmelerin %34,2'si son bir yıl içinde banka kredisi kullandıklarını belirtmiş olup, %65,8'i kullanmadıklarını belirtmiştir. Buna göre işletmelerin çoğunlukla banka kredisini tercih etmedikleri söylenebilir.

4.13. Banka Kredisi Türü Dağılımı

Tablo 29. Banka Kredisi Türü Dağılımı

	Yatırım Kredisi	İşletme Kredisi
İşletme Sayısı	1	12
Yüzde	7,7	92,3

Ankette bir önceki soruya olumlu yanıt veren 13 işletmeden %7,7'si aldıkları krediyi yatırımlarında, %92,3'ü ise işletme sermayesi ihtiyacında kullanmışlardır.

4.14. Kullanılan Kredilerin Vade Türü Dağılımı

Tablo 30. Kredilerin Vade Türü Dağılımı

	Kısa Vadeli	Orta Vadeli	Uzun Vadeli
İşletme Sayısı	12	1	0
Yüzde	92,3	7,7	0

Anket formundaki onikinci soruya olumlu yanıt veren 13 işletmenin %92,3'ü, kredi olanaklarındaki güçlükler nedeniyle kısa vadeli kredileri tercih etmek zorunda olduklarını belirtmişlerdir.

4.15. Banka Kredisi Kullanmama Nedenleri Dağılımı

Tablo 31 Banka Kredisi Kullanmama Nedenleri Dağılımı

	İşletme Sayısı	Yüzde
Yüksek Faiz	14	56
Politik İstikrarsızlık	0	0
Döviz Kuru, Enflasyon, Faiz Belirsizliği	8	32
Yeterli Özsermaye	3	12
Bilgi Noksanlığı	0	0
Diğer	0	0

İşletmelerin, banka kredisini tercih etmeme sebepleri olarak % 56'sı yüksek faizi, %32'si belirsizliği, %12'si yeterli özsermayeyi öne sürmüştür.

4.16. Krize Karşı Alınan Önlemler Dağılımı

Tablo 32. Krize Karşı Alınan Önlemler Dağılımı

	İşletme Sayısı	Yüzde
Ödemelerimizi Erteledik	4	10,5
Kredileri Kapattık	0	0
İstihdamı Azalttık	8	21,1
Tasarruf Tedbirleri Aldık	26	68,4
Diğer	0	0

Krize karşılık, ankete katılan işletmelerin % 68,4'ü tasarruf tedbirleri alarak, %21,1'i istihdamı azaltarak, %10,5'i ise ödemelerini erteleyerek önlem aldıklarını belirtmişlerdir.

4.17. İşletmelerin Finansal Darboğaz Dağılımı

Tablo 33. İşletmelerin Finansal Darboğaz Dağılımı

	Evet	Hayır
İşletme Sayısı	31	7
Yüzde	81,6	18,4

Ankete katılan işletmelerin %81,6'sı finansman konusunda darboğaz sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

4.18. Finansal Darboğaz Nedenleri Dağılımı

Tablo 34. Finansal Darboğaz Nedenleri Dağılımı

	İşletme Sayısı	Yüzde
Kredi Bulamamak	1	3,2
Kredi Maliyeti Yüksekliği	2	6,4
Özsermaye Yaratamamak	7	22,6
İşletme Sermayesi İhtiyacının Hızla Artması	13	42
Sektördeki Teşviklerin Az Olması	7	22,6
Diğer	1	3,2

Finansal darboğaz nedenlerini, ankete katılan işletmelerin %42'si işletme sermayesi ihtiyacının hızla artması, %22,6'sı sektördeki teşviklerin az olması ve özsermaye yaratamamaları, %3,2'si kredi bulamama ve %6,4'ü kredi maliyeti yüksekliği olarak göstermektedir.

4.19. Halka Açılma İsteği Dağılımı

Tablo 35. Halka Açılma İsteği Dağılımı

	Evet	Hayır
İşletme Sayısı	21	17
Yüzde	55,3	44,7

Ankete katılan işletmelerin %55,3'ü uygun şartlar oluştuğu takdirde sermaye piyasasından fon sağlama konusunda istekli olmakla birlikte, %44,7'si muhafazakar tutumları ya da aile şirketi olarak kalmak istemeleri gibi nedenlerle halka açılmayı olumlu bulmadıklarını belirtmişlerdir.

4.20. Hisse Senedini Satın Alan Veliye Sağlanacak Avantajlar Dağılımı

Tablo 36. Hisse Senedini Satın Alan Veliye Sağlanacak Avantajlar Dağılımı

	İşletme Sayısı	Yüzde
Yönetime Katılma	0	0
Kar Payı Dağıtımı	9	42,9
Eğitim Ücretlerinde İndirim	8	38,1
Rüçhan Hakkı	4	19
Diğer	0	0

Bir önceki soruya olumlu yanıt veren işletmelerin %42,9'u hisse senedini satın aldığı takdirde veliye kar payı dağıtımı konusunda, %38,1'i eğitim ücretlerinde indirim ve %19'u rüçhan hakkı konusunda avantajlar sağlanabileceğini belirtmiştir.

4.21. İşletmelerin Finansman Tekniklerinden Yararlanma Dağılımı

Tablo 37. İşletmelerin Finansman Tekniklerinden Yararlanma Dağılımı

	Evet	Hayır
İşletme Sayısı	14	24
Yüzde	36,8	63,2

Tablo 38'den anlaşılaçağı üzere; işletmelerin %36,8'i finansman tekniklerinden yararlanırken, %63,2'si yararlanmadıklarını belirtmiştir. Buna göre işletmelerin finansman tekniklerinden yeterince yararlanmadıkları söylenebilir.

4.22. Yararlanılan Finansman Tekniklerinin Dağılımı

Tablo 38. Yararlanılan Finansman Tekniklerinin Dağılımı

	İşletme Sayısı	Yüzde
Leasing	14	100
Factoring	0	0
Franchising	0	0
Risk Sermayesi	0	0

Bir önceki soruya olumlu yanıt veren 14 işletmenin tamamı finansman tekniğı olarak leasing'den yararlandıklarını belirtmişlerdir. Buna göre diğ er finansman tekniklerinden hiç faydalanılmadığı görölmektedir.

4.23. Hipotez 1.

Ho Hipotezi: İşletmelerin doluluk oranı ile finansman konusunda darboğaz sorununun varlığı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 39. İşletmelerin Doluluk Oranı İle Finansal Darboğaz Sorunu İlişkisi

		Finansal Darboğaz Sorunu		TOPLAM
		Evet	Hayır	
Doluluk Oranı	%50'den az	5		5
	%50-%60 arası	10		10
	%60-%70 arası	9		9
	%70-%80 arası	6	1	7
	%80-%90 arası	1	6	7
	%90-%100 arası	0	0	0
	TOPLAM	31	7	38

%5 anlamlılık düzeyinde 4 serbestlik derecesinde $p=0.000$ 'dır. Buna göre %95 güvenle Ho Hipotezi reddedilir. Yani işletmelerin doluluk oranı ile finansal darboğaz sorununun varlığı arasında anlamlı bir ilişki vardır denilebilir.

İşletmelerin doluluk yani kapasite kullanım oranı arttıkça finansman konusunda darboğaz yaşama olasılıkları azalmaktadır. %70-%80 doluluk oranına sahip 7 işletmeden 6 tanesi darboğaz sorunu bulunmadığını belirtirken, buna karşılık %80'den daha az kapasite kullanım oranı ile çalışan 31 işletmeden 30 tanesi finansal darboğaz sorunu bulunduğunu belirtmiştir.

4.24. Hipotez 2.

Ho Hipotezi: İşletmelerin doluluk oranı ile finansal planlama yapmaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 40. İşletmelerin Doluluk Oranı İle Finansal Planlama Yapma İlişkisi

		Finansal Planlama		TOPLAM
		Evet	Hayır	
Doluluk Oranı	%50'den az	1	4	5
	%50-%60 arası	9	1	10
	%60-%70 arası	9		9
	%70-%80 arası	7		7
	%80-%90 arası	6	1	7
	%90-%100 arası	0	0	0
	TOPLAM	32	6	38

%5 anlamlılık düzeyinde 4 serbestlik derecesinde $p=0.001$ 'dir. Buna göre %95 güvenle Ho Hipotezi reddedilir. Yani işletmelerin doluluk oranı ile finansal planlama yapma olasılıkları arasında anlamlı bir ilişki vardır denilebilir.

İşletmelerin doluluk oranı arttıkça finansal planlama olasılığı artmaktadır. %50'den az doluluk oranı olan 5 işletmeden 4 tanesi finansal planlama yapmadığını belirtmiş iken, %50 ve daha fazla doluluk oranı olan 33 işletmeden 31 tanesi ise finansal planlama yaptıklarını belirtmişlerdir.

4.25. Hipotez 3.

Ho Hipotezi: İşletmelerin doluluk oranı ile krize karşı alınan önlemler arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 41. İşletmelerin Doluluk Oranı İle Krize Karşı Alınan Önlemler İlişkisi

		Krize Karşı Alınan Önlemler			TOPLAM
		Ödemelerimizi Erteledik	İstihdamı Azalttık	Tasarruf Tedbirleri Aldık	
Doluluk Oranı	%50'den az	1	4		5
	%50-%60 arası	1	2	7	10
	%60-%70 arası		2	7	9
	%70-%80 arası	1		6	7
	%80-%90 arası	1		6	7
	%90-%100 arası	0	0		0
	TOPLAM	4	8	26	38

%5 anlamlılık düzeyinde 8 serbestlik derecesinde $p=0.031$ 'dir. Buna göre %95 güvenle Ho Hipotezi reddedilir. Yani işletmelerin doluluk oranı ile krize karşı alınan önlemler arasında anlamlı bir ilişki vardır denilebilir.

İşletmelerin doluluk oranı yükseldikçe krize karşı alınan önlemler de farklılık göstermektedir. %50'den daha az doluluk oranı olan 5 işletmeden 4 tanesi krize karşı önlem karşı önlem olarak istihdamı azaltmayı uygun bulurken, %50'den daha fazla doluluk oranı olan 33 işletmeden 26 tanesi ise tasarruf tedbirleri almayı uygun bulmuştur.

4.26. Hipotez 4.

Ho Hipotezi: İşletmelerin finansal kaldıraç oranı ile kullandıkları finansman kaynakları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 42. İşletmelerin Finansal Kaldıraç Oranı İle Kullanılan Finansman Kaynakları İlişkisi

		Kullanılan Finansman Kaynakları				TOPLAM
		Kısa Vadeli Banka Kredisi	Uzun Vadeli Banka Kredisi	Özsermaye	Diğer	
Finansal Kaldıraç Oranı	%5'den az			20	1	21
	%5-%15 arası	1	1	6		8
	%15-%35 arası			6		6
	%35-%50 arası		1			1
	%50'den fazla	1		1		2
	TOPLAM	2	2	33	1	38

%5 anlamlılık düzeyinde 12 serbestlik derecesinde $p=0.002$ 'dir. Buna göre %95 güvenle Ho Hipotezi reddedilir. Yani işletmelerin finansal kaldıraç oranı ile kullanılan finansman kaynakları arasında anlamlı bir ilişki vardır denilebilir.

İşletmelerin finansal kaldıraç oranı arttıkça kullandıkları finansman kaynağı da farklılık göstermektedir. %5'den daha az kaldıraç oranı olan 21 işletmeden 20 tanesi, %5-%15 arası kaldıraç oranı olan 8 işletmeden 6 tanesi, %15-%35 arası kaldıraç oranı olan 6 işletmenin tamamı özsermayeyi finansman kaynağı olarak göstermektedir.

4.27.Hipotez 5.

Ho Hipotezi: İşletmelerin krize karşı aldıkları önlemler ile kullandıkları finansman kaynakları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 43. İşletmelerin Krize Karşı Aldıkları Önlemler İle Kullanılan Finansman Kaynakları İlişkisi

		Kullanılan Finansman Kaynakları				TOPLAM
		Kısa Vadeli Banka Kredisi	Uzun Vadeli Banka Kredisi	Özsermaye	Diğer	
Krize Karşı Alınan Önlemler	Ödemelerimizi Erteledik		1	2	1	4
	İstihdamı Azalttık	1		7		8
	Tasarruf Tedbirleri Aldık	1	1	24		26
	TOPLAM	2	2	33	1	38

%5 anlamlılık düzeyinde 6 serbestlik derecesinde $p=0.032$ 'dir. Buna göre %95 güvenle Ho Hipotezi reddedilir. Yani işletmelerin krize karşı aldıkları önlemler ile kullanılan finansman kaynakları arasında anlamlı bir ilişki vardır denilebilir.

Krize karşı önlem olarak tasarruf tedbirleri alan 26 işletmeden 24 tanesi, istihdamı azaltan 8 işletmeden 7 tanesi, ödemelerini erteleyen 4 işletmeden 2 tanesi finansman kaynağı olarak özsermayeyi göstermişlerdir.

4.28. Hipotez 6.

Ho Hipotezi: İşletmelerin finansal darboğaz nedenleri ile halka açılma istekleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 44. İşletmelerin Finansal Darboğaz Nedenleri İle Halka Açılma İstekleri İlişkisi

		Halka Açılma İstekleri		TOPLAM
		Evet	Hayır	
Finansal Darboğaz Nedenleri	Kredi Bulamamak	1		1
	Kredi Maliyeti Yüksekliği	2		2
	Özsermaye Yaratamamak	7		7
	İşletme Sermayesi İhtiyacının Hızla Artması	8	5	13
	Sektördeki Teşviklerin az olması	1	6	7
	Diğer		1	1
	TOPLAM	19	12	31

%5 anlamlılık düzeyinde 6 serbestlik derecesinde $p=0.012$ 'dir. Buna göre %95 güvenle Ho Hipotezi reddedilir. Yani işletmelerin finansal darboğaz nedenleri ile halka açılma istekleri arasında anlamlı bir ilişki vardır denilebilir.

Sermaye piyasasından fon sağlama konusunda istekli 19 işletmeden 8 tanesi finansal darboğaz nedenlerini işletme sermayesi ihtiyacının artmasına, 7 tanesi özsermaye yaratamamaya, 2 tanesi kredi maliyeti yüksekliğine 1'er tanesi de kredi bulamamaya ve sektördeki teşviklerin az olmasına bağlamaktadır. Halka açılma konusunda isteksiz olan 12 işletmeden 6 tanesi ise finansal darboğaz nedenini sadece sektördeki teşviklerin az olmasına bağlamaktadır.

4.29. Hipotez 7.

Ho Hipotezi: İşletmelerin finansal analiz yapmaları ile finansman tekniklerinde yararlanmaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 45. İşletmelerin Finansal Analiz Yapmaları İle Finansman Tekniklerinden Yararlanmaları Arasındaki İlişki

		Finansman Tekniklerinden Yararlanma		TOPLAM
		Evet	Hayır	
Finansal Analiz	Evet	10	8	18
	Hayır	4	16	20
	TOPLAM	14	24	38

%5 anlamlılık düzeyinde 1 serbestlik derecesinde $p=0.023$ 'dir. Buna göre %95 güvenle Ho Hipotezi reddedilir. Yani işletmelerin finansal analiz yapmaları ile halka finansman tekniklerinden yararlanmaları arasında anlamlı bir ilişki vardır denilebilir.

İşletmelerin finansal analiz yapmaları durumunda finansman tekniklerinden yararlanma olasılıkları da artmaktadır. Finansman tekniklerinden yararlanan 14 işletmeden 10 tanesi finansal analiz yaptığını; finansman tekniklerinden yararlanmayan 24 işletmeden 16 tanesi ise finansal analiz de yapmadığını belirtmişlerdir.

4.30.Hipotez 8.

Ho Hipotezi: İşletmelerin finansmanla ilgili kararların alınmasında şirket dışından destek almaları ile finansal analiz yapmaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 46. İşletmelerin Finansman Kararlarında Şirket Dışı Desteğe Başvurmaları ile Finansal Analiz Yapmaları Arasındaki İlişki

		Finansal Analiz		TOPLAM
		Evet	Hayır	
Finansal Kararlarda Dışarıdan Destek Alınması	Evet	11		11
	Hayır	7	20	27
	TOPLAM	18	20	38

%5 anlamlılık düzeyinde 1 serbestlik derecesinde $p=0.000$ 'dır. Buna göre %95 güvenle Ho Hipotezi reddedilir. Yani işletmelerin finansal kararların alınmasında şirket dışı desteğe başvurmaları ile finansal analiz yapmaları arasında anlamlı bir ilişki vardır denilebilir.

İşletmelerin finansal kararların alınmasında dış desteğe başvurmaları durumunda finansal analiz yapma olasılıkları da artmaktadır. Buna göre finansman kararlarının alınmasında uzman bilgi ve görüşüne başvurduğunu belirten 11 işletmeden tamamı finansal analiz yapmakta olup, kararların alınmasında dış desteğe başvurmayı uygun bulmayan 27 işletmeden 20 tanesi finansal analiz yapmamaktadır.

SONUÇ

Toplumsal kalkınmanın ve çağdaş gelişmelere ayak uydurabilmenin ancak iyi bir eğitimle mümkün olabildiği bilinmektedir. Eğitim sisteminin temel amacı büyük önder Atatürk'ün işaret ettiği gibi, her zaman özgür ve bilimsel düşünce yeteneğine sahip vatandaşları yetiştirmektir.

Öte yandan, ülke kalkınmasında vazgeçilmez olan kalifiye eleman ihtiyacının giderilmesi için de kişilerin yetenek ve becerilerini geliştirmek zorunludur. Kaliteli bir eğitim verilebilmesi için ise yeterli kaynaklar sağlanmış olmalıdır. Genç bir nüfus yapısına ve yüksek nüfus artış hızına sahip Türkiye'de çocuklara ve gençlere kaliteli bir eğitim verilebilmesi için eğitim sistemine yeterli finansal kaynağın tahsis edilmediği söylenebilir. Türkiye'de kamunun eğitim sistemine tahsis ettiği kaynakların yetersiz kaldığı diğer ülkelerle karşılaştırıldığında daha da dikkat çekmektedir.

Bu gün Türkiye'de yaygın eğitimde özel sektörün payı oldukça yüksek olmakla birlikte örgün eğitimde ise oldukça düşüktür. Bu durum özellikle diğer ülkelerle karşılaştırıldığında daha dikkat çekici olmaktadır. Örgün eğitimdeki özel sektör kurumları yani özel okullar, Anayasa gereğince devletin ücretsiz olarak yapmak zorunda olduğu önemli bir hizmeti sunarak devletin üzerindeki eğitimle ilgili mali yükün bir kısmını hafifletmektedir. Buna rağmen özel okullar tam bir doluluk oranı sağlayamamakta ve çoğunlukla düşük kapasite ile çalışmaktadırlar. Öğrenci sayısı itibarıyla özel sektör tarafından %5-6 civarında kapasite yaratılmış olup bu kapasitenin %2,1'i gibi bir oranda doluluk sağlanabilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, düşük kapasite ile çalışan özel okullar finansal açıdan sıkıntı yaşamakta ve doluluk oranı arttıkça finansman konusunda darboğaz sorunu yaşama olasılıkları azalmaktadır.

Özel okulların süreklilikleri, çekebildikleri öğrenci sayısına bağlıdır. Bunun için bu okullardaki öğrenci maliyetlerinin ve dolayısıyla fiyatların daha uygun miktarlara indirilmesi gereklidir. Öğrenci maliyetinin düşmesi için ilk

olarak eğitim-öğretim hizmetinden alınan %8 oranındaki Katma Değer Vergisi oranı %2-%4 gibi daha düşük bir orana çekilebilir. Prensip olarak K.D.V.'nin tamamen sıfırlanması mümkün olmadığı gibi, böyle bir durumda özel okulların alımlarında ödedikleri K.D.V. üzerlerinde yük olarak kalacaktır. Bu vergi açısından adaletsizlik yaratacak bir durumdur. Ancak K.D.V., öğrenci ücretlerine yansması bakımından sembolik oranlara düşürülebilir.

Bunun yanı sıra özel okullara su, elektrik, telefon gibi genel giderlerde resmi okul tarifesinin uygulanması maliyeti azaltacak bu da öğrenci ücretlerine yansıyacaktır.

Bir başka uygulama da çocuğunu özel okulda okutan vergi mükelleflerine, ödedikleri eğitim ücretinin "vergi iadesi" olarak geri verilmesidir. Gelişmiş ülkelerde vergi iadesi, ailelere eğitim yardımı veya özel okulların bazı hizmet ve ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanması, direkt finansal yardım yapılması gibi teşvikler başarı ile uygulanmaktadır.

Ayrıca özel okullarda %2-10 oranında ücretsiz öğrenci okutulması zorunluluğu kaldırılmalıdır. Bunun yerine devlet özel okullarda öğrenim gören bir kısım öğrencinin eğitim harcamalarını sübvansedebilir. Bu özel okullara olan talebi arttıracaktır.

Özel okulların büyük çoğunluğu finansman konusunda darboğaz sorunlarının olduğunu belirtmekte ve yine büyük çoğunluğu kriz ortamına karşılık tasarruf tedbirleri alarak, işletme giderlerini azaltarak önlem almaya çalışmaktadır. Ancak bunları yaparken eğitimin kalitesinin düşmemesini ön plana aldıklarını ve kriz ortamında başabaş noktası ile yetindiklerini belirtmişlerdir.

Özel okulların pek çoğu finansman kaynağı olarak sadece özsermaye'yi göstermekte ve düşük kaldıraç oranı ile çalışmaktadırlar. Finansal darboğaz sorunu yaşamalarına rağmen banka kredisine yönelmemelerinin nedenleri ise yüksek faiz ve piyasalardaki belirsizliklerdir. Sektör olarak banka faizlerine dayanıklı olmadıkları yaşanan tecrübeler ile bilinmektedir. Özel okullar finansal darboğaz nedeni olarak işletme sermayesi ihtiyacının hızla artmasını ve özsermaye yaratamamayı göstermektedir. Bu kurumların düşük faizli işletme kredileri ve yatırım kredileri ile desteklenmelerinin şart olduğu görülmektedir.

Bu kurumların önemli bir kısmı halka açılma konusunda istekli gözükmemekte ancak bu konuda tam bir girişimde bulunamamaktadırlar. Özel okulların sermaye piyasasından fon sağlamaları için gerekli şartlar oluşturulmalı, yeni uygulamalar geliştirilmelidir. Halka açılmada veliye sağlanacak avantajlar bu süreci kolaylaştırabilecektir.

Özel okullar finansal planlamaya önem vermekte ancak bu planlar daha çok kısa vadeli olmaktadır. Yani bu işletmeler kısa vadeli tedbir ve çözümlerle yetinmektedirler. Ayrıca finansal analiz yapmamakta, finansal sorunlarla ilgili uzman kişi ve kurumlardan destek almamakta, tamamen kendi bilgi ve tecrübeleri ile hareket etmektedirler. Araştırma bulgularına göre, finansal analiz yapmayanlar ile finansman tekniklerinden yararlanmayanlar paralellik göstermektedir. Buradan daha profesyonelce yönetilenlerin finansman tekniklerinden yararlanma olasılığının arttığı sonucuna varılabilmektedir. Bu işletmelere en önemli sorunlarının başında gelen finansman sorunları konusunda daha profesyonelce hareket etmeleri önerilebilir.

Özel okullar, genel ekonomik koşullardaki olumsuzluklarla özellikle de enflasyonla ilgili olarak da sorunlar yaşamaktadırlar. Ücret tespit ve tahsil yönetmeliğine göre özel okullar ücretlerini yıllık olarak tespit ederek her yıl Mayıs ayında açıklamakta, bu ücretleri enflasyon oranları çerçevesinde yıl içinde değiştirememekte ve ara zam yapamamaktadırlar. Bu durum zaten var olan sorunları daha da arttırmakta, bu işletmelerin enflasyon olumsuzluğunu daha ağır şekilde yaşamalarına neden olmaktadır. Ücret tespit ve tahsil yönetmeliği yaşanan yüksek enflasyon göz önüne alınarak yenilenmelidir.

Özel okulların ayakta kalabilmeleri için uygulanabilir, gerçekçi teşviklerin hayata geçirilmesi şarttır. Sözü edilen teşvik kredileri kağıt üzerinde kalmakta, kurumlar bunlardan bir fayda sağlayamamaktadır. Son Yatırımları Teşvik Mevzuatına göre özel öğretim kurumlarının kısmen de olsa KOBİ Teşvik Mevzuatı çerçevesine alınması önemli bir gelişme sayılmakla birlikte yeterli değildir. Teşvik ve desteklerin daha gerçekçi bir şekilde gözden geçirilmesi, teşvikler kapsamında özel öğretim kurumlarına kredi sağlayacak resmi kurum ve bankaların iyi tanımlanması gereklidir. Ayrıca, vergi oranlarının düşürülmesi,

bedelsiz arsa tahsisi veya kamu arazilerinin 49 ya da 99 yıllığına düşük bedel ile kiralanması da özel okul yatırımlarını hareketlendirecektir.

Önerilen bu uygulama ve teşviklerin devlete maliyetinin yüksek olacağı öngörülse dahi uzun vadede devletin yapacağı harcama düşecektir. Çünkü devlet okulunda ücretsiz okuyan her öğrencinin de devlete bir maliyeti söz konusudur. Devletin her öğrenci için yaptığı harcamadan özel okullardaki öğrenciye karşılık gelen harcama düşecektir. Böylelikle sonuç olarak hem kamu hem de özel kurumların daha nitelikli eğitim vermesi sağlanabilecektir.

Bu gün Türkiye’de yaşanan kaynak sıkıntısı göz önüne alındığında, eğitimin finansmanında kamunun ve özel kesimin bütün imkanlarını ve dış kaynakları harekete geçirebilecek yeni sistemler aranması gerekmektedir. Kaynak tahsisi, bilimsel baza dayalı birim maliyet kriterlerine göre yapılarak, maliyet/fayda ve maliyet/etkinlik analizlerine gidilmelidir.

EK-1
ANKET FORMU

1) İşletmenizin hukuki yapısını belirtiniz.

- ☐ Şahıs işletmesi
- ☐ Limited Şirket
- ☐ Anonim Şirket
- ☐ Diğer (Belirtiniz.....)

2) İşletmenizde çalışan toplam personel sayısı nedir?

- ☐ 50 kişiden az
- ☐ 50-100 kişi arası
- ☐ 100-150 kişi arası
- ☐ 150-200 kişi arası
- ☐ 200 kişiden fazla

3) İşletmenizin Doluluk Oranı nedir?

- ☐ %50'den az
- ☐ %50-%60
- ☐ %60-%70
- ☐ %70-%80
- ☐ %80-%90
- ☐ %90-%100

4) Kuruluş aşamasında veya daha sonrasında hangi teşvik ve desteklerden yararlandınız veya yararlanmaktasınız?

- ☐ Yatırım İndirimi
- ☐ Yatırımları Teşvik Fonundan Sağlanan Yatırım Kredisi
- ☐ Yatırımları Teşvik Fonundan Sağlanan İşletme Kredisi
- ☐ KOBİ Teşvik Mevzuatı Çerçevesinde Aracı Bankalardan Sağlanan Kredi
- ☐ Kuruluşta 5 yıl vergi muafiyeti vardı
- ☐ Yararlanmıyoruz.

5) İşletmenizde Finansal Planlama Yapılıyor mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

6) Cevabınız 'Evet' İse Hangi Tür Finansal Planlama Yapılıyor?

- ☐ Kısa Dönemli (1 yıldan az)
- ☐ Uzun Dönemli (1 yıldan fazla)

7) İşletmenizde Nakit Akışları İle İlgili Olarak Planlama Veya Bütçeleme Yapılıyor Mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

8) Kullandığınız Finansman Kaynaklarını İşaretleyiniz.

- ☐ Kısa Vadeli Banka Kredisi
- ☐ Orta Vadeli Banka Kredisi
- ☐ Özsermaye
- ☐ Diğer (Belirtiniz.....)

9) Finansmanla İlgili Kararların Alınmasında Şirket Dışından Destek Alınıyor Mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

10) İşletmenizde Finansal Analiz Yapılıyor Mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

11) İşletmenizin Borç Toplamının Toplam Aktiflere Oranı Nedir?

(Toplam Borç/Toplam Aktifler)

- ☐ % 5'den az
- ☐ % 5-15 arası
- ☐ % 15-35 arası
- ☐ % 35-50 arası
- ☐ % 50'den fazla

12) İşletmeniz Son Bir Yıl İçerisinde Banka Kredisi Kullandı mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

13) Kullandıysanız, Hangi Tür Kredi Kullandınız.

- ☐ Yatırım Kredisi
- ☐ İşletme Kredisi

14) Hangi Vadeli Kredileri Tercih Ediyorsunuz?

- ☐ Kısa Vadeli (1 yıla kadar)
- ☐ Orta Vadeli (1-5 yıla kadar)
- ☐ Uzun Vadeli

15) İşletmeniz Banka Kredisi Kullanmıyor İse Nedenleri Neler Olabilir?

- ☐ Yüksek Faiz
- ☐ Politik İstikrarsızlık
- ☐ Döviz Kuru, Enflasyon ve Faiz Belirsizliği
- ☐ Yeterli Özsermaye
- ☐ Bilgi Noksanlığı
- ☐ Diğer (Belirtiniz.....)

16) 2001 Şubat Krizine Karşılık Ne Tür Önlemler Aldınız?

- ☐ Ödemelerimizi Erteledik
- ☐ Kredileri Kapattık
- ☐ İstihdamı Azalttık
- ☐ Tasarruf Tedbirleri Aldık
- ☐ Diğer (Belirtiniz.....)

17) Bugünkü ekonomik konjonktür içinde finansman konusunda bir darboğaz sorunuz var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

18) Eğer cevabınız 'Evet' ise aşağıda sıralanan olası nedenleri önem derecesine göre sıralayınız.

- ☐ Kredi Bulamamak
- ☐ Kredi Maliyeti yüksekliği
- ☐ Özkaynak (özsermaye) yaratamamak
- ☐ İşletme sermayesi ihtiyacının hızla artması
- ☐ Sektördeki teşviklerin az olması
- ☐ Diğer (Belirtiniz.....)

19) İşletmenizin Sermaye Piyasasından fon sağlamasını yani halka açılmasını ister miydiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

20) İşletmeniz halka açıldığı takdirde hisse senedini satın alan veliye ne gibi avantajlar sağlanabilir?

- ☐ Yönetime katılma
- ☐ Kar Payı Dağıtımı
- ☐ Eğitim Ücretlerinde İndirim
- ☐ Rüçhan Hakkı
- ☐ Diğer (Belirtiniz.....)

21) İşletmeniz finansman tekniklerinden yararlanıyor mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

22) Eğer cevabınız 'Evet' ise işletmeniz aşağıdakilerden hangilerini kullandı ya da kullanıyor?

- ☐ Leasing
- ☐ Factoring
- ☐ Franchising
- ☐ Risk Sermayesi

23) İşletmenizin;

Adı:.....

Adresi:.....

Telefonu:.....

Faxı:.....

KAYNAKÇA

ACAR, Fatih. "Eğitim Hizmetlerinin Vergilendirilmesinde..." **Vergi Sorunları Dergisi**. MGKD Yayınları, Sayı:140, Mayıs, 2000.

ADEM, Mahmut. **Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası**. Birinci Basım. 1977.

_____. "Ulusal Eğitim Politikamız", **DPT Sosyal Değişim ve Sosyal Gelişme Stratejileri**. Üçüncü İzmir İktisat Kongresi. 1992.

AK, Tayfun. "Türk Eğitim Sisteminin Ekonomik Analizi". Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

AKGÜN, Öztin. **Finansal Yönetim**. Yedinci Basım. Avcıol Basım-Yayın, 1998.

ALKILIÇ, İlhan. "Özel Öğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmen ve Yöneticilere Ödenen Ücretlerin Vergilendirilmesi". **Maliye Postası Dergisi**, Sayı:474, Haziran, 2000.

ATAÇ, Engin. "Türk Eğitim Sisteminin Kamu Harcamaları Açısından Analizi". Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi İ.T.İ.A., 1979.

AYDIN, Nurhan. **Finansal Yönetim**. Birlik Ofset. 1999.

BALOĞLU, Zekai. **Türkiye'de Eğitim, Sorunlar ve Değişime Toplumsal Uyum Önerileri**. TUSİAD. 1990.

BEKAR, Enver. "Özel Öğretim Kurumları ve Kooperatifleşme". Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul, 1997.

BERK, Niyazi. Finansal Yönetim. İkinci Basım, Türkmen Kitabevi, 1995.

BREALEY, Richard A. ve Stewart C. MYERS, Alan J. MARCUS. İşletme Finansının Temelleri. Çeviren: Ü. BOZKURT ve Diğ. Birinci Basım. Literatür Yayıncılık, 1997.

BÜKER, Semih ve Rıza AŞIKOĞLU ve Güven SEVİL. Finansal Yönetim. Eskişehir, 1994.

_____. **Finansal Yönetim. Eskişehir, 1999.**

_____. **Yatırım ve Proje Değerlemesi. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 1999.**

CEYLAN, Ali. Finansal Teknikler. İkinci Basım, Ekin Kitabevi, 1995.

_____. **İşletmelerde Finansal Yönetim. Altıncı Basım, Ekin Kitabevi, 2000.**

DEVELOĞLU, Mikail. "Özel Öğretim Yatırımlarının Eğitim Sektörü Üzerindeki Etkileri". Uzmanlık Tezi, T.C.Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1992.

EROL, Cengiz. İşletmelerde Finansal Yönetim. Birinci Basım, Imge Kitabevi, 1999.

IŞIK, Yıldız ve Diğerleri. 2000 Yılı Başında Milli Eğitim. T.C.M.E.B. Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, AÇEM, 2000.

KARAKAŞ, Eser. "Türkiye'de Eğitim Sorunların Çözümü mü?". Finans Dünyası, Sayı:29, Eylül 2000.

KAYA, Sedat. "Özel Okul Yöneticilerinin Özel Okul Politika ve Uygulamalarına İlişkin Görüşleri". Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 1997.

KOLB, Robert W. ve Ricardo J. RODRIQUEZ ve Adam E. CARLIN. **Finansal Yönetim**. Çeviren: Ali İhsan KARACAN. Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:36.

MEMDUHOĞLU, Hasan Basri. "Türk Eğitim Sisteminde Özel Öğretimin Yeri ve Günümüz Açısından Önemi". Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncüyıl Üniversitesi S.B.E., 1999.

MUTLU, Latif. **Eğitim Düşünceleri Dünya'da ve Türkiye'de Yüksek Öğretim**. Ana Yayıncılık, 1997.

ÖZKAYA, Necdet. "Tarihin Süzgecinde Özel Öğretim". **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:2, Sayı:7, Ankara, 1996.

SERİN, Necdet. **Eğitim Ekonomisi**. İkinci Basım, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1979.

SEVİL, Güven. **Konaklama İşletmelerinde Finansal Yönetim**. Anadolu Üniversitesi Basımevi. Eskişehir, 1995.

SUSAR, Filiz. "Bir Yönetici Modeli Olarak Özel Okul Yöneticileri". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi İ.İ.E., 1993.

TOPTAN, Köksal. **Milli Eğitimde 500 Gün**. M.E.B.Yayınları, Ankara, 1993.

YALÇIN, Seda. "Türk Eğitiminde Dönüşüm Özel Okulların Yeri ve Anlamı". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi S.B.E., 1997.

YÜKÇÜ, Süleyman ve Diğerleri. Finansal Yönetim. Birinci Basım, İmge Kitabevi, 1999.

WILSON, Peter. Finans Yönetimi: Güçlü Şirket Başarılı Yönetim. Çeviren:Engin MÜSTECAPLIOĞLU, Epsilon Yayıncılık, 1996.

Yazarı Belli Olmayanlar

DPT. 1998 Yılı Programı, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).

DPT. 2000 Yılı Programı Destek Çalışmaları. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler.

DPT. 2000 Yılı Programı. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).

Dünya. Ek: Özel Eğitim Kurumları, 24 Ağustos 2001.

Dünya. Ek: Özel Eğitim Kurumları, 17 Mayıs 2001.

Ekonomist. Sayı: 37, 10 Eylül 2000.

Ekonomist. Ek: Son Değişikliklerle Yatırım Teşviği Devlet Yardımı I. Sayı:2001/14, 8 Nisan 2001.

Ekonomist. Ek: Son Değişikliklerle Yatırım Teşviği Devlet Yardımı II. Sayı:2001/15, 15 Nisan 2001.

Finansal Forum, 4 Eylül 2000.

İ.T.O. Türkiye’de ve Dünya’da Özel Öğretim Kurumlarının Eğitimdeki Yeri. Seminer, 14 Ekim 1992.

İ.T.O. Özel Okulların Sorunları ve Çözüm Önerileri. Panel, 1997.

İ.T.O. Ulusal Eğitimde Özel Okulların Yeri ve Sorunları. Panel, 1999.

M.E.B. "625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu Madde 1 ve 2". Milli Eğitim İle İlgili Mevzuat. İkinci Basım, M.E.Basımevi, 1998.

M.E.B. Kalkınma Planlarında Eğitim, Gençlik ve Spor (1963-1989). Birinci Basım, M.E.Basımevi, 1987.

Ministry of National Education General Directorate of Foreign Relations. The Turkish Educational System. M.E.Basımevi, Ankara, 1999.

Öz.De.Bir. Özel Öğretim Kurumları Mevzuatı II. Hazırlayan:M.YERLİ, Üçüncü Baskı, 1991.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 1982, Madde 42.

T.C.M.E.B. Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü. Özel Okullar (1995-1996). Birinci Basım, M.E.Basımevi, 1996.

T.C.M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. 2000'li Yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi. 15. Milli Eğitim Şurası, M.E.Basımevi, 1996.

T.C.M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Tebliğler Dergisi. Cilt:63, Sayı:2514, Temmuz 2000.

T.C.M.E.B. Yayınlar Dairesi Başkanlığı. Milli Eğitimle İlgili Mevzuat 3. (Hazırlayan: Ş. ERGİT), İkinci Basım, M.E.Basımevi, 1999.